

Obowiązek powiadomienia o przestępstwie w prawie i praktyce Kościoła

Przedmiotem niniejszego artykułu jest obowiązek powiadomienia/doniesienia o przestępstwie w prawie i praktyce Kościoła. Biorąc pod uwagę ochronę tajemnicy, dobrego imienia oraz intymności w prawie Kościoła, o wspomnianym wyżej obowiązku należy mówić właśnie z perspektywy fundamentalnego prawa przysługującego każdemu człowiekowi, a mianowicie prawa do dobrego imienia.

Zgodnie z treścią dyspozycji, jaką znajdujemy w kan. 220 kodeksu prawa kanonicznego¹, „bona fama est alterum patrimonium”. Dobre imię to inaczej dobra sława (*bona fama*), powszechny szacunek przysługujący każdemu człowiekowi na podstawie jego naturalnej godności. Naruszenie dobrego imienia jest nazywane zniesławieniem i polega na poniżeniu kogoś w opinii publicznej poprzez np. złośliwe pomówienie kogoś, czyli oszczerstwo, obmowę itp. Zniesławienie może być przedmiotem skargi kryminalnej bądź stanowić tytuł skargi spornej o naprawienie szkód (zob. kan. 1390 § 2–3; kan. 1729–1731). Należy jednak pamiętać, że prawo kanoniczne zabrania jedynie bezprawnego naruszenia dobrego imienia. W niektórych sytuacjach istnieje konieczność ujawnienia jakichś niekorzystnych dla danej osoby faktów. Obecny artykuł stanowi próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o to, czy w aktualnym prawie kanonicznym mamy faktycznie do czynienia z prawdziwym obowiązkiem, czy może tylko z uprawnieniem do doniesienia/powiadomienia o: przestępstwie, nadużyciach dyscyplinarnych, liturgicznych oraz moralnych.

---

¹ *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars 2, s. 1–317; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.

Aby udzielić odpowiedzi na powyższe pytanie, konieczne wydaje się poruszenie następujących zagadnień: rys historycznego doniesienia; jego rozumienia w kodeksie z 1983 roku; doniesienia według najnowszych przepisów kanonicznych; państwowego obowiązku denuncjacji.

1. Doniesienie – rys historyczny

Zagadnienia związane z obowiązkiem powiadomienia o przestępstwie w prawie i praktyce Kościoła koncentrują się wokół kościelnej władzy ze szczególnym uwzględnieniem władzy karania. Z uwagi na to, że prawo Kościoła do wymierzania sankcji karnych wiernym popełniającym przestępstwo jest prawem wrodzonym², zasadniczym punktem odniesienia dla obecnego studium powinno być Pismo Święte, bo to właśnie w nim należy szukać fundamentów dla jakiegokolwiek władzy w Kościele, a zatem także władzy karania oraz obowiązku doniesienia o przestępstwie.

Na samym wstępie należy zauważyć, że w Nowym Testamencie znajdujemy cały szereg fragmentów, na podstawie których możemy stwierdzić, że Chrystus udzielił Kościołowi władzy wiązania i rozwiązywania, w tym także w zakresie wykonywania władzy karania. Ponadto lektura nowotestamentalnych pism potwierdza, że Kościół nie tylko był świadomy posiadania takiej władzy, lecz także z niej korzystał³. W kontekście obowiązku powiadomienia o przestępstwie szczególne znaczenie ma fragment Ewangelii według św. Mateusza 18, 15–17, który może być uznany za biblijny fundament kościelnej władzy karania. Stanowią go następujące słowa Pana Jezusa: „Gdy brat twój zgrzeszy (przeciw tobie), idź i upomnij go w cztery oczy. Jeśli cię usłucha, pozyskasz swego brata. Jeśli zaś nie usłucha, weź ze sobą jeszcze jednego albo dwóch, żeby na słowie dwóch albo trzech świadków oparła się cała sprawa. Jeśli i tych nie usłucha, donieś Kościołowi! A jeśli nawet Kościoła nie usłucha, niech ci będzie jak poganin i celnik” (Mt 18, 15–17). Zgodnie z nim najstarsze postępowanie karne w Kościele było bardzo proste i zakładało fakt powzięcia przez

---

² Kan. 1311: „Kościół posiada wrodzone i własne prawo wymierzania sankcji karnych wiernym popełniającym przestępstwo”.

³ Święty Paweł wręcz zabronił Koryntianom dochodzenia sprawiedliwości przed trybunałami pogańskimi. Tym samym wskazał, że w sprawach chrześcijan kompetentne są jedynie sądy chrześcijańskie. Zob. 1 Kor 6, 1–6; 1 Tym 5, 19; 1 Kor 5, 3–5; 1 Kor 5, 2. Por. T. Pawluk, *Kanoniczny proces karny*, Warszawa 1978, s. 11; D. Borek, *Concursus in delicto. Formy zjawiskowe przestępstwa w kanonicznym prawie karnym (studium prawno-historyczne)*, Warszawa 2014, s. 25–34.

Kościół informacji w wyniku doniesienia. W postępowaniu tym możemy wyróżnić następujące elementy: indywidualne („w cztery oczy”) upomnienie braterskie; bezskuteczność powyższego upomnienia; upomnienie w obecności jednego albo dwóch świadków; bezskuteczność powyższego upomnienia; zaskarżenie/doniesienie przed sądem kościelnym; nieposłuszeństwo wobec Kościoła; wyrok – wyłączenie ze wspólnoty. Jak można zauważyć, doniesienie było uzasadnione, i jak się wydaje – obowiązkowe („donieś Kościołowi”) tylko wtedy, kiedy inne środki okazały się bezskuteczne w doprowadzeniu do poprawy brata, który zgrzeszył. Należy zatem stwierdzić, że doniesienie do władz kościelnych stanowiło integralną część postępowania karnego w Kościele pierwotnym. Było naturalną konsekwencją postawy brata, którego wcześniej dwukrotnie bezskutecznie upomniano⁴.

W pierwszych wiekach istnienia Kościoła wierni przed wniesieniem skargi lub złożeniem doniesienia musieli najpierw dokonać *correptio*, a więc upomnienia przestępcy. Taki obowiązek wynika z przywołanych powyżej słów Chrystusa, który nakazał najpierw upomnienie braterskie w cztery oczy, a dopiero potem wobec świadków. A zatem dopiero wtedy, gdy wymienione sposoby upomnienia nie odniosły zamierzonego skutku, należało donieść przełożonemu o popełnionym przestępstwie; ten zaś występował w stosunku do sprawcy nie w roli sędziego, lecz ojca⁵. Natomiast zgodnie z zasadą „*Manifesta accusatione non indiget*” w odniesieniu do notorycznych przestępców biskup ingerował z urzędu, jeżeli uprzednio nikt nie doniósł⁶. Jeśli zaś przestępstwo było tajne, to w takich przypadkach zarówno upomnienia, jak i wymiar kar miały charakter tajny. Chodziło bowiem raczej o doprowadzenie do poprawy sprawcy aniżeli do jego ukarania. Karą, z której wówczas najczęściej korzystano, była ekskomunika. Jej celem była prewencja specjalna, jak i ogólna. Można przyjąć, że w pierwszych wiekach Kościoła wymierzania kar

---

4 Początkowo, zgodnie z duchem chrześcijańskim, zwracano uwagę raczej na sam fakt osiągnięcia sprawiedliwości, a nie na formy procesowe. Punktem odniesienia były tutaj dyspozycje znajdujące się w Piśmie Świętym wspomagane przez naturalne poczucie słuszności i sprawiedliwości. Procedura sądowna była bardzo prosta, niemniej jednak uwzględniała istotne wymogi prawidłowego wymiaru sprawiedliwości. Biskup występujący jako sędzia, w obecności asesorów, którymi byli kapłani i diakoni, a w sprawach ważniejszych także sąsiedni biskupi, wysłuchiwał oskarżenia wniesionego ustnie, pozwał wypowiedzieć się obwinionemu, świadkom i obrońcom. Następnie przechodził do wymierzenia kary, jeśli był przekonany o winie oskarżonego. Zob. T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 14. Por. także M. Myrcha, *Prawo karne. Kara*, Warszawa 1960, s. 868–869; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 4, Olsztyn 2009, s. 356.

5 M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 869.

6 M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 869.

dokonywano w postępowaniu, z którym spotykamy się także dzisiaj, a które określa się jako proces karno-administracyjny, czy też inaczej proces na drodze administracyjnej⁷. Należy jednak zauważyć, że już od początku istnienia Kościoła doniesienie do władz kościelnych o grzechu/przestępstwie było ściśle związane z procesem karnym, który zaczynał swój formalny bieg właśnie od owego doniesienia Kościołowi. Jak jednak wiadomo, w ciągu wieków w Kościele ukształtowały się różne formy procesu karnego, co oczywiście wynikało z rozwoju wspólnoty wierzących i jej znaczenia w świecie. W historycznym rozwoju kanonicznego procesu karnego możemy zasadniczo wyodrębnić dwa etapy: do reformy Innocentego III w 1215 roku (IV sobór laterański) i po tej reformie⁸.

Po roku 313, a więc po ustaniu prześladowań, gdy liczba spraw sądowych zaczęła wzrastać w Kościele, procesowi kościelnemu zaczęto stopniowo nadawać określoną formę. Okazało się bowiem, że z powodu wzrostu powagi i znaczenia Kościoła oraz wskutek zwiększenia się liczby i różnorodności sporów opisana powyżej pierwotna forma karania okazała się niewystarczająca. Kościół w takiej sytuacji przyswoił rzymski proces skargowy i dostosował go do zasad chrześcijańskich⁹. Procedura karna w zasadzie nie różniła się od procedury cywilnej: rola oskarżyciela upodobniła się do roli powoda w procesie cywilnym; do jego zadań należało dostarczyć dowodów świadczących o dokonaniu przestępstwa przez oskarżonego¹⁰.

Do czasów reformy Innocentego III proces karny kanoniczny odbiegał od współczesnego mu procesu świeckiego raczej tylko w dziedzinie prawa dowodowego. Nie uznawał on ordaliów w żadnej postaci, dopuszczał szeroki krąg dowodów. Oparty był na zasadach publiczności i skargowości, był to więc *modus procedendi ordinarius*. Niemniej już w tym czasie można zaobserwować załączki formy inkwizycyjnej. W sprawach o herezję sąd biskupi wszczynał bowiem postępowanie z urzędu¹¹. Po roku 1215 (czyli po reformie Innocentego III) obok tradycyjnego procesu skargowego (*per accusationem*) wykształciły się dwie formy procesu: proces *per*

---

7 M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 869–870.

8 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 356; 360–367.

9 Przyczyniło się do tego ustawodawstwo soborowe i synodalne, głównie zaś oddziaływanie rzymskiej praktyki procesowej. Na pierwszym synodzie kartagińskim, odbytym w 348 roku, postanowiono, że diakon winien być sądzony przez trzech, kapłan przez sześciu, biskup przez dwunastu biskupów. Por. M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 870.

10 T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 14; M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 870.

11 M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 870.

inquisitionem – wszczynany przez sędziego z urzędu, oraz proces *per denuntiationem* – wszczynany na skutek doniesienia¹².

Kanoniczny proces karny *per accusationem* był bardzo zbliżony do dawnego procesu rzymskiego, wręcz opierał się na przepisach prawa rzymskiego¹³. Polegał na wniesieniu zaskarżenia¹⁴ przez pokrzywdzonego i swobodnej rozprawie stron przed sądem. Sędzia spełniał w nim zasadniczo bierną rolę. Przed ewentualnymi niesłusznymi oskarżeniami miała bronić *poena talionis*, to jest taka sama kara spotykająca oskarżyciela, na jaką zasłużyłby oskarżony, gdyby mu winę udowodniono. Dlatego też oskarżyciel wnoszący oskarżenie w procesie akuzacyjnym zobowiązywał się na piśmie, że udowodni stawiane zarzuty albo sam podda się karze, na którą byłby skazany¹⁵.

Opisane powyżej postępowanie *per accusationem* wiązało z pewnymi niedogodnościami, zwłaszcza z niebezpieczeństwem poniesienia kary przez oskarżyciela w przypadku, gdyby nie udowodnił stawianych zarzutów. Dlatego też papież Innocenty III (1198–1216), aby zaradzić niedomaganiom procesu skargowego, wprowadził doniesienie sądowe (*denuntiatio iudicialis*), które mogło być dokonane ustnie bądź pisemnie¹⁶. Owa *denuntiatio iudicialis* polegała na doniesieniu o przestępstwie przełożonemu, który występował tutaj w roli sędziego. W wyniku otrzymanego doniesienia sędzia wszczynał śledztwo z urzędu i prowadził proces aż do wydania wyroku skazującego. Należy zwrócić uwagę na istotną różnicę, jaka pojawiła się pomiędzy dawnym oskarżeniem a doniesieniem, o którym teraz mowa. Otóż doniesienie nie zobowiązywało do udowodnienia stawianych zarzutów, a wobec tego do poniesienia kary talionu. Niezależnie od tego, donoszący miał jednak obowiązek wskazania środków dowodowych, na podstawie których przełożony mógł przystąpić do szczegółowego śledztwa. Donoszący mógł także, na etapie dowodowym, wystąpić w charakterze świadka. Oczywiście nie zapomniano i tutaj o możliwości ewentualnych nadużyć ze strony osób donoszących nieuczciwie.

¹² Zob. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 363–367.

¹³ M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 870. Recepta rzymskiego procesu skargowego nie oznaczała jednak, że Kościół zerwał całkowicie ze swoją tradycją, ale raczej ją rozbudował. Por. T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 23.

¹⁴ „Przez oskarżenie (*accusatio criminalis*) rozumiano prawnie dokonane doniesienie kompetentnemu sędziemu o jakimś przestępstwie w celu publicznego ukarania sprawcy” (T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 25).

¹⁵ M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 870–871.

¹⁶ M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 871.

W przypadku fałszywych doniesień przewidziana była bowiem kara za kalumnię, wymierzana donosicielowi. Papież Innocenty III polecał, by za fałszywą denuncjację karać denuncjatora *suspensą ab officio et beneficio*¹⁷.

Oprócz zwyczajnego postępowania karnego (*ordo iudiciarius sollemnis*) możliwy był także sumaryczny proces karny (*processus summarius*), który odbywał się „*simpliciter et de plano absque iudiciorum strepitu et figura*”. Zrodził się zasadniczo dla spraw spornych, ale sprawy karne również były rozpatrywane w sposób skrócony, tzn. uwzględniający tylko zasadnicze czynności procesowe, gwarantujące prawidłowy wymiar sprawiedliwości. Początkowo stosowano go w odniesieniu do osób zakonnych, później jednak rozszerzono go na sprawy karne duchownych świeckich. Sprawy karne, które wpływały do Kurii Rzymskiej w drodze apelacji, uważano za nieważnie rozstrzygnięte, jeżeli istotne formalności były pominięte¹⁸.

W dobie obowiązywania kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku¹⁹ występowały zasadniczo trzy rodzaje doniesienia: *denuntiatio caritativa seu evangelica*, *denuntiatio canonica*, *denuntiatio iudicialis*²⁰. W pierwszym z przypadków mamy do czynienia z doniesieniem opartym na słowach Pana Jezusa, o czym była mowa powyżej (Mt 18, 15–17). *Denuntiatio evangelica* to zatem doniesienie ewangeliczne, którego celem było przede wszystkim doprowadzenie do poprawy upominanego brata. Jak można zauważyć, w tej formie doniesienia Kościół, czyli przełożony, jest traktowany raczej jak ojciec, a nie jak urzędnik. W konsekwencji dochodzi tutaj do ojcowskiego upomnienia brata²¹. Druga z ww. form to doniesienie kanoniczne. Wynikało ono z obowiązku nałożonego przez prawo kanoniczne²². Poprzedni kodeks przewidywał je w przypadku doniesienia o przeszkodach do święceń (can. 999 CIC 1917), o przeszkodach małżeńskich

17 M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 871.

18 M. Myrcha, *Prawo karne*, s. 877–878.

19 *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus*, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917) pars 2, s. 3–521 [dalej: CIC 1917].

20 T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 114.

21 T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 114.

22 Zgodnie z can. 1935 § 2 CIC 1917 obowiązek (prawny lub moralny) doniesienia o przestępstwie powstawał, ilekroć: było to przewidziane w jakiejś normie prawnej lub nakazie konkretnym, i ponadto, z prawa naturalnego, za każdym razem, kiedy istniała konieczność zapobiegania jakimś niebezpieczeństwom dla wiary lub religii, lub jakiejś innej bezpośredniej szkodzie publicznej. Zob. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 3, Opole 1958, s. 170; T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 115.

(can. 1027 CIC 1917), o przestępstwie solicytacji (can. 904 i 2368 § 2 CIC 1917)²³ oraz przestępstwie zapisywania się duchownych lub zakonników do stowarzyszeń potępionych (can. 2335 CIC 1917)²⁴. We wszystkich ww. przypadkach doniesienie kierowane było do przełożonego kościelnego, jako do stróża porządku publicznego²⁵. Ostatnia, trzecia forma doniesienia, to już doniesienie sądowe. Mamy z nim do czynienia wtedy, gdy zostało skierowane do przełożonego jako do sędziego i zmierza do ukarania sprawcy przestępstwa. Donoszącym jest osoba prywatna, adresatem natomiast jest przełożony w sensie ogólnym, a nie sędzieja. Taka forma doniesienia nie jest zatem kierowana przez urzędnika publicznego – rzecznika sprawiedliwości – a jej odbiorcą nie jest ustanowiony sędzia, lecz przełożony, który może podjąć – na podstawie takiego doniesienia – decyzję o dalszym postępowaniu²⁶.

Analizując zagadnienie będące przedmiotem niniejszego artykułu, należy przypomnieć, że kodeks z 1917 roku wyraźnie mówił o obowiązku doniesienia o przestępstwie (*denuntiatio canonica*) zarówno w części materialnej prawa karnego, jak i w części dotyczącej procesu karnego. W części materialnej obowiązek doniesienia był przewidziany w przypadku wyraźnie określonych przestępstw²⁷, natomiast w części dotyczącej kanonicznego procesu karnego kwestia doniesienia była poruszana w rozdziale dotyczącym skargi oskarżającej oraz doniesienia²⁸. Zasadniczo, w dobie obowiązywania kodeksu z 1917 roku, możemy mówić o doniesieniu jako o jednym z możliwych źródeł pozyskania wiedzy o przestępstwie oraz o doniesieniu obowiązkowym w przypadku przestępstwa solicytacji, a także duchownych i zakonników zapisujących się do stowarzyszeń potępionych.

---

23 Przez solicytację należy rozumieć tutaj nakłanianie penitenta do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, dokonywane świadomie i w złej woli przez spowiednika podczas spowiedzi lub w związku z nią. Por. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, s. 559–562. Obowiązek doniesienia spoczywał na penitencie (nawet jeśli ktoś inny zrobił już to wcześniej), niezależnie od tego, czy solicytacja była wzajemna, czy zainicjowana przez penitenta, ani od tego, czy miała ona miejsce dawno; obowiązku tego nie znosiło również to, że kapłan wyjechał w dalekie kraje albo się poprawił, uzyskał jakąś godność lub się zestarzał.

Por. I. Chelodi, *Ius poenale*, Tridenti 1920, s. 134–135; Franciszek Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, s. 564.

24 Zob. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, s. 510–511.

25 T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 114.

26 Por. T. Pawluk, *Kanoniczny proces*, s. 114.

27 Can. 2335; 2336 § 2; kan. 904; 2368 CIC 1917.

28 Can. 1934–1938 CIC 1917 – Caput I: *De accusatoria actione et denuntiatione*.

Jak wynika z powyższej systematyzacji, samo doniesienie mogło znajdować różne uzasadnienia. Po pierwsze mogło być wyrazem zwyczajnej troski o błądzącego współbrata – donoszący, nie mogąc inaczej wpłynąć na niego, donosi o całej sprawie do przełożonego, a ten także ze swojej strony podejmuje działania, powiedzielibyśmy, o charakterze ojcowskim²⁹. Druga z przewidzianych form doniesienia to ta, której celem jest już troska o dobro publiczne. Sakramenty święceń i małżeństwa należą do dóbr publicznych Kościoła, toteż nie może dziwić, że ustawodawca kościelny nakłada na wiernych obowiązek doniesienia o ewentualnych przeszkodach do przyjęcia tych sakramentów. To samo należy powiedzieć o przestępstwach kanonicznych, które bez wątpienia stanowią naruszenia w materii szczególnie ważnej dla Kościoła. Oczywiście podjęcie stosownych decyzji należało do kompetencji przełożonego kościelnego. Innymi słowy – nie każde doniesienie kanoniczne musiało wiązać się z podjęciem decyzji o wszczęciu procesu karnego.

Łatwo zauważyć, że już od samego początku istnienia Kościoła doniesienie/powiadomienie o grzechu/przestępstwie jest ściśle związane z procesem karnym: jako powiadomienie przełożonych kościelnych, jako samodzielna skarga w przypadku procesu *per accusacionem*, czy też jako prawdziwy obowiązek wynikający z prawa, który czasami był dodatkowo obwarowywany sankcją karną, jak to miało miejsce w przypadku przestępstwa solicytacji.

2. Doniesienie według kodeksu z 1983 roku

Według kan. 212 § 3 wierni posiadają prawo, a czasem nawet obowiązek – stosownie do posiadanych: wiedzy, kompetencji i zdolności – wyjawiania swojego zdania świętym pasterzom w sprawach dotyczących dobra Kościoła oraz (zachowując nienaruszalność wiary i obyczajów, szacunek wobec pasterzy, biorąc pod uwagę wspólny pożytek i godność osoby) podawania go do wiadomości innym wiernym.

Wspomniane powyżej prawo i obowiązek doniesienia znajduje wyraz w kodeksie z 1983 roku w różnych okolicznościach, w sposób szczególny w odniesieniu do: obowiązku powiadomienia o przeszkodach do święceń; obowiązku powiadomienia o przeszkodach małżeńskich; jednego z możliwych źródeł wiadomości o przestępstwie. Dwa pierwsze przypadki to właściwie *denuntiatio canonica*, a zatem

---

²⁹ Wydaje się, że właśnie o takich działaniach o charakterze bratersko-ojcowskim jest mowa w kan. 1341.

doniesienie kanoniczne skierowane do przełożonego kościelnego jako do stróża porządku publicznego. Natomiast ostatni z wymienionych przypadków to z kolei *denuntiatio iudicialis*, a więc doniesienie do przełożonego kościelnego złożone w celu wszczęcia procesu karnego.

2.1. Obowiązek powiadomienia o przeszkodach do święceń

Kodeks w kan. 1043 stanowi: „Przed święceniami wierni mają obowiązek powiadomić ordynariusza lub proboszcza o znanych im przeszkodach do święceń”. Obowiązek doniesienia, o którym mowa w zacytowanym kanonie, nawiązuje do świadectwa wiernych o zdadności kandydatów do święceń, jakie istniało w Kościele od dawna. Jest to związane z tym, że diakoni, kapłani, biskupi pełnią swoją posługę wśród ludzi i dla ludzi³⁰. Obowiązek, o którym mowa, znajduje uzasadnienie w *scrutinium ceremoniale*, które znajdowało się w pontyfikale rzymskim. Chodzi mianowicie o pytania, jakie zadawał biskup najpierw subdiakonowi: „Scis illos dignos esse”, a następnie wiernym: „Si quis igitur habet aliquid contra illos, pro Deo et propter Deum cum fiducia exeat et dicat”³¹. Wierni mogą uzyskać wiedzę na temat planowanych święceń m.in. z ewentualnych zapowiedzi, o których mowa w kan. 1051 nr 2. Proboszcz, który wystawia kandydatowi do święceń świadectwo kwalifikacyjne, powinien w nim uwzględnić także opinię wiernych o tym kandydacie. Jak się jednak wydaje, taka formuła może być dzisiaj odczytywana jako zwykła formalność³². Należy jednak pamiętać o tym, że zgodnie z treścią kan. 1043 mamy tutaj do czynienia z obowiązkiem kanonicznym, który dotyczy nie tylko przeszkód zwykłych z kan. 1042, ale także nieprawidłowości z kan. 1041. Jak zauważa Tadeusz Pawluk, „im większe groziłoby zło na skutek wyświęcenia kandydata niezdatnego, tym poważniejszy byłby obowiązek doniesienia o przeszkodach, tj. o nieprawidłowościach i przeszkodach zwykłych”³³. Biorąc pod uwagę ciężar obiektywny naruszeń uznanych za nieprawidłowości oraz zwykłe przeszkody, należałoby stwierdzić,

---

30 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 391.

31 W. Szafrąński, *Święcenia w prawie kanonicznym*, „Prawo Kanoniczne” 3 (1960) nr 3-4, s. 130-131.

32 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 391. Taka opinia może wydawać się tym bardziej uzasadniona, jeśli weźmie się pod uwagę, że w kan. 1051 nr 2 jest mowa jedynie o tym, że biskup diecezjalny lub przełożony wyższy może, jeśli uzna to za pożyteczne podjąć decyzję o świadectwach kwalifikacyjnych, zapowiedziach lub innych informacjach.

33 Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 391.

że faktycznie mamy tutaj do czynienia z obiektywnie poważnym obowiązkiem. Należy w tym miejscu zauważyć, że większość nieprawidłowości oraz przeszkód to właściwie przestępstwa kanoniczne. W kan. 1041 jest bowiem mowa o przestępstwie³⁴: nr 2° – apostazji, herezji lub schizmy (kan. 1364); nr 3° – usiłowania zawarcia małżeństwa, nawet tylko cywilnego, przez tego, kto sam jest związany węzłem małżeńskim albo święceniemi lub wieczystym ślubem czystości, albo z kobietą związaną ważnym małżeństwem lub takim ślubem (kan. 1394); nr 4° – zabójstwa (kan. 1397) albo spowodowania spędzenia płodu, gdy skutek nastąpił (kan. 1398); nr 5° – poważnego i z rozmysłem zranienia innej osoby (kan. 1397); nr 6° – wykonania aktu święceń zarezerwowanego dla mających święcenia biskupie lub prezbiteratu, przez tego, kto albo nie ma tych święceń, albo nie może go wykonać na skutek zakazu wynikającego z jakiejś kary kanonicznej deklarowanej lub wymierzonej (kan. 1378).

Powstaje zatem pytanie, czy analizowane aktualnie doniesienie o nieprawidłowości i/lub przeszkodach należałoby uznać jednocześnie za doniesienie o przestępstwie. Wydaje się, że pośrednio można by tutaj mówić o obowiązku doniesienia także o przestępstwie. Skoro bowiem istnieje obowiązek doniesienia kanonicznego do przełożonego jako do stróża porządku publicznego, to w takim razie – w konsekwencji – można by również mówić o obowiązku doniesienia o przestępstwie do tegoż przełożonego jako do sędziego. Nie można jednak przyjąć takiej interpretacji. W żadnym z wyżej przytoczonych przestępstw ustawodawca kodeksowy z 1983 roku nie przewiduje bowiem obowiązku denuncjacji³⁵. Niemniej jednak takie doniesienie o nieprawidłowości/przeszkodach przełożony (ordynariusz) może i właściwie powinien traktować także jako wiadomość o przestępstwie i w związku z tym powinien podjąć stosowne kroki prawne (zob. kan. 1717nn).

---

³⁴ Por. kan. 1044 § 1, nr 2–3.

³⁵ Oczywiście można rozważyć ewentualną odpowiedzialność osoby mającej wiedzę o przestępstwach kanonicznych będących jednocześnie nieprawidłowościami i/lub przeszkodami na zasadach, o których mowa w kan. 1329 § 1–2. Chodzi mianowicie tylko o te sytuacje, w których posiadający wspomnianą wiedzę miał z tytułu różnych form współdziałania w przestępstwie (np. w zabójstwie jako zleceniodawca). W takich jednak sytuacjach osoba podlegałaby odpowiedzialności karnej z tytułu współdziałania w przestępstwie, a nie z powodu umyślnego niewykonania obowiązku, o którym mowa w kan. 1043. Ewentualna odpowiedzialność karana za umyślne niewykonanie obowiązku z kan. 1043 mogłaby być rozważana także z perspektywy kan. 1389 § 2 albo kan. 1399, oczywiście o ile zaistniałyby warunki przewidziane w tych kanonach.

2.2. Obowiązek powiadomienia o przeszkodach małżeńskich

Zgodnie z kan. 1069 „Wszyscy wierni mają obowiązek znane im przeszkody małżeńskie wyjawić przed zawarciem małżeństwa proboszczowi lub ordynariuszowi miejsca”. Podobnie jak w przypadku doniesienia o nieprawidłowościach i przeszkodach do święceń, również w przypadku przeszkód małżeńskich ustawodawca kodeksowy z 1983 roku przewiduje obowiązek denuncjacji (zob. kan. 1083–1094).

Warto zauważyć, że niektóre z przeszkód to naruszenia uznane za przestępstwa kanoniczne. W przypadku przeszkody z tytułu święceń oraz ślubu wieczystego publicznego czystości (kan. 1087 i 1088) możemy mówić ewentualnie o usiłowaniu (por. kan. 1328) lub też faktycznym popełnieniu przestępstwa z kan. 1394 § 1–2. Chodzi o przestępstwo usiłowania zawarcia małżeństwa przez duchownego lub zakonnik, który złożył śluby wieczyste. Małżeństwo usiłowane, zawierane czy to przez duchownego, czy przez członka instytutu zakonnego po ślubach wieczystych, to małżeństwo zawierane ze świadomością tego, że dokonuje się aktu kanonicznie nieważnego. Usiłowanie może mieć miejsce w sytuacji małżeństwa zawieranego według formy kanonicznej, jak również w sytuacji małżeństwa zawieranego wobec urzędnika państwowego. Do zaistnienia przestępstwa istotne jest to, aby wyrażenie zgody małżeńskiej zmierzało rzeczywiście do zawarcia małżeństwa, a nie jego symulacji. Tak więc małżeństwo zawierane przez duchownego i zakonnik będącego po ślubach wieczystych nie wywołuje żadnych skutków prawnych, stanowi jedynie formę usiłowania w stosunku do zamierzonego celu³⁶.

Urowadzenie kobiety w celu zawarcia małżeństwa należałoby rozważać także z perspektywy przestępstwa kanonicznego, o którym mowa w kan. 1397, gdzie jest mowa o przestępstwie porwania lub zatrzymania. Przestępstwo porwania polega na porwaniu osoby z miejsca jej przebywania i zatrzymaniu, chociażby chwilowo w innym miejscu, wbrew woli ofiary lub osób sprawujących opiekę (prawną lub faktyczną) nad podmiotem biernym przestępstw. O porwaniu mówimy niezależnie od tego, kto jest jego przedmiotem: kobieta, mężczyzna czy dziecko. Ma ono miejsce zarówno wtedy, gdy jest dokonane wbrew woli osoby porywanej, jak i wtedy, gdy jest dokonane przy użyciu podstęp. Dotyczy w takim samym stopniu osoby pełnoletniej porywanej wbrew jej woli, jak małoletniego porwanego wbrew woli jego prawnych opiekunów. Do istotnych znamion tego przestępstwa należy to,

³⁶ Por. A.G. Urru, *Punire per salvare. Il sistema penale nella Chiesa*, Roma 2002, s. 251–252.

że musi to być działanie świadome i bezprawne, które rozpoczyna się w momencie uprowadzenia i trwa, dopóki ofiara nie zostanie uwolniona. Do zaistnienia przestępstwa konieczne jest, aby porwanie rzeczywiście nastąpiło, bez znaczenia natomiast pozostaje motywacja takiego działania³⁷.

Z porwaniem zrównane jest także zatrzymanie. Różnica pomiędzy porwaniem a zatrzymaniem polega na tym, że w przypadku porwania przymus i podstęp są elementami uprzednimi, które muszą istnieć już na samym początku, aby można było mówić o przestępstwie. Natomiast przy zatrzymaniu wspomniane powyżej dwa elementy mogą być czymś późniejszym, to znaczy może się zdarzyć, że osoba dobrowolnie uda się do porywacza, i dopiero później zostanie przez niego zatrzymana przy użyciu siły lub podstępu. Czynności składające się na bezprawne zatrzymanie muszą być wykonywane wbrew woli ofiary. Zatrzymanie może polegać na zamknięciu osoby w jakimś miejscu, pozbawieniu możliwości wykonywania ruchów, zabranii odzieży, zagrożeniu zabójstwem w wypadku próby ucieczki, postawieniu straży. Omawiana forma przestępstwa może polegać nie tylko na działaniu, ale i na zaniechaniu jakiegoś działania. Przestępstwo zatrzymania przez zaniechanie może wystąpić wtedy, gdy sprawca nie uwalnia ofiary, chociaż ciąży na nim taki obowiązek. Ponieważ w analizowanym kan. 1397 nie mówi się nic na temat motywów takiego porwania lub zatrzymania, dlatego też odpowiedzialności karnej podlega sam fakt porwania lub zatrzymania, bez względu na motyw³⁸.

W kontekście przestępstwa z kan. 1397, a mianowicie zabójstwa, należy rozważać również przeszkodę z tytułu małżonkobójstwa. Zabójstwo to najpoważniejsze spośród przestępstw przeciwko życiu ludzkiemu. Oznacza ono bowiem dobrowolne i bezprawne pozbawienie życia innej osoby. Zabójstwo może być popełnione z winy umyślnej lub nieumyślnej, samodzielnie przez jednego sprawcę albo przy współudziale z innymi. Należy jednakże zaznaczyć, że z punktu widzenia odpowiedzialności, i to zarówno karnej, jak i wydalenia z instytutu, w grę wchodzi jedynie zabójstwo popełnione na skutek *dolus*, a więc umyślne (kan. 1321 § 2). Podobnie rzecz ma się z zabójstwem będącym wynikiem współudziału (kan. 1329)³⁹. Także w tym przypadku należy brać pod uwagę rodzaj winy, gdyż jedynie ta umyślna

---

³⁷ Por. P. Barbero, *Tutela della comunione ecclesiale e sanzioni canoniche*, Lugano 2011, s. 181–182. Nie będzie natomiast bezprawiem wyegzekwowanie sankcji karnej w postaci zakazu lub nakazu przebywania w określonym miejscu lub na określonym terytorium (kan. 1336 § 1 nr 1).

³⁸ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne*, s. 152–153.

³⁹ Por. P. Barbero, *Tutela della comunione*, s. 181.

może ewentualnie prowadzić do odpowiedzialności karnej. Zabójstwo to zatem jedynie umyślne i bezprawne pozbawienie życia człowieka⁴⁰.

Podobnie jak w przypadku obowiązku powiadomienia o przeszkodach do święceń, także i w tych sytuacjach przełożony powinien traktować powiadomienie o przeszkodach małżeńskich wyczerpujących znamiona przestępstwa kanonicznego jako otrzymanie wiadomości o przestępstwie i w związku z tym powinien podjąć stosowne kroki prawne (zob. kan. 1717n).

2.3. Doniesienie sądowe

Doniesienie sądowe to takie doniesienie, które zmierza do uruchomienia kanonicznej procedury karnej⁴¹. Różni się zatem od doniesienia ewangelicznego, które, zgodnie z radą, jaką znajdujemy w Ewangelii św. Mateusza, ma na celu głównie poprawę sprawcy, a przełożonego traktuje się w nim jako ojca. Doniesienie sądowe różni się również od doniesienia kanonicznego uczynionego wobec przełożonego występującego w roli stróża porządku kościelnego (zob. kan. 392 § 1–2), o czym była mowa powyżej w związku z powiadomieniem przełożonego kościelnego o przeszkodach małżeńskich oraz przeszkodach do święceń.

Doniesienie nazwiemy sądowym, nawet jeśli nie konstytuuje ono w sensie ścisłym aktu sądowego, ponieważ donoszący nie ma czynnej legitymacji procesowej

---

⁴⁰ Można sobie zadać pytanie, czy ma miejsce przeszkoda małżonkobójstwa w przypadku zabójstwa eutanatycznego, tj. dokonanego przez współmałżonka pod wpływem współczucia dla małżonka nieuleczalnie chorego i cierpiącego, gdyby było dokonane na prośbę czy żądanie ofiary. Próbuując udzielić odpowiedzi, należy zwrócić uwagę na to, że przestępstwo małżonkobójstwa to działanie kierunkowe, to znaczy ukierunkowane na wyeliminowanie przeszkody do ponownego zawarcia małżeństwa. Innymi słowy do zaistnienia przeszkody należałoby wykazać, że miał miejsce zarówno *dolus generalis*, jak i *dolus specificus*. Ten ostatni bowiem ma miejsce w przypadku, kiedy oprócz *dolus* o charakterze ogólnym, jest wymagana jeszcze szczególna intencja, motywacja działania po stronie osoby popełniającej przestępstwo. Tego rodzaju *dolus specificus* jest wymagany w przypadku przeszkody, o której mowa w kan. 1090. Z punktu widzenia prawa kanonicznego nie zmienia istoty przestępstwa zabójstwa fakt, iż eutanazja jest prawnie dopuszczalna w ustawodawstwie niektórych państw.

⁴¹ Doniesienie sądowe, o którym mowa, nie jest tym samym, co skarga oskarżająca (*actio criminalis*). Kanoniczny proces karny jest bowiem dzisiaj przeprowadzany z oskarżenia publicznego, oczywiście po uprzednim przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego, chyba że takie dochodzenie okazałoby się zupełnie zbędne (kan. 1717–1731). Z tego też powodu istotne znaczenie będzie miało to, czy do ordynariusza dotrze wiadomość o przestępstwie. Jednym z możliwych źródeł wiadomości o przestępstwie jest właśnie doniesienie. Zob. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy materialne i proceduralne*, Tarnów 2019, s. 123–130.

jako strona w kanonicznym procesie karnym. Takie doniesienie stanowi bowiem jedynie podstawę do rozpoczęcia śledztwa, a osoba, która je złożyła, nie staje się stroną w postępowaniu sądowym. Tego typu doniesienie, osoby urzędowej lub prywatnej, skierowane do ordynariusza należy traktować jako wiadomość o przestępstwie przynajmniej prawdopodobną (kan. 1717 § 1), jeśli ma na celu ukaranie (kan. 1312 § 1, nr 1–2) sprawcy czynu mającego wszystkie znamiona aktu przestępczego (kan. 1321 § 1–2). Zatem musimy tutaj mieć do czynienia z doniesieniem o przestępstwie, to znaczy z powiadomieniem przełożonego kościelnego (ordynariusza) o naruszeniu posiadającym znamiona przestępstwa kanonicznego⁴². Może ono być dokonane przez jakiegokolwiek wiernego, który posiada informacje na temat popełnionego przestępstwa. Doniesienie może być uczynione w formie pisemnej lub nawet ustnej, ale dokonanej wobec ordynariusza, kanclerza kurii diecezjalnej, wikariusza generalnego, proboszcza lub rzecznika sprawiedliwości. Należy zaznaczyć, że doniesienie ma charakter czysto informacyjny, i w żadnym razie nie oznacza automatycznego wszczęcia postępowania karnego, gdyż to leży w granicach kompetencji ordynariusza (kan. 1430; 1721 § 1). Wniesienie skargi oskarżającej nigdy nie należy do strony poszkodowanej przestępstwem⁴³.

Termin „przełożony kościelny”, któremu doniesienie zostało przedstawione, odnosi się do: Stolicy Apostolskiej, ordynariusza własnego lub innego przełożonego,

---

⁴² Wydaje się konieczne zrobienie pewnej dygresji. Otóż Jean Pierre Schoupe zwraca uwagę na możliwość poszerzenia zakresu zastosowania dochodzenia wstępnego. Według niego podstawę wszczęcia dochodzenia wstępnego miałyby stanowić uzasadniona wiadomość zarówno co do któregoś z przestępstw przewidzianych w prawie kanonicznym, jak i wiadomość dotycząca jakiegokolwiek naruszenia w posłudze kościelnej, naruszenia dyscyplinarnego czy też wykroczenia deontologicznego. Takie rozszerzenie zakresu dochodzenia wstępnego otworzyłyby zakres sankcji kanonicznych na sytuacje nieprzewidziane w kodeksie prawa kanonicznego z 1983 roku. Jak wyjaśnia cytowany autor, nie wydaje się, aby istniała jakaś przeszkoda legalna dla takiego poszerzenia zakresu dochodzenia wstępnego. Zob. J.P. Schoupe, *I procedimenti amministrativi di fronte alle disfunzioni nelle comunità ecclesiali. Profili penali, disciplinari e deontologici*, w: *Processo penale e tutela dei diritti nell'ordinamento canonico*, a cura di D. Cito, Milano 2005, s. 656–657; 660–661. Mając jednak na uwadze konieczność zastosowania dyspozycji zawartej w kan. 18, zdaje się, że powyższa interpretacja nie może mieć zastosowania. Nie ulega jednak wątpliwości, że ordynariusz będzie miał obowiązek interwencji także w przypadkach wykroczeń wywołujących zgorszenie, ale niebędących przestępstwami *sensu stricto*, nawet w ujęciu kan. 1399. W takich przypadkach ordynariusz będzie miał do dyspozycji: *correptio*, czyli naganą, a zatem jeden ze środków karnych (kan. 1339 § 2); *praeceptum poenaliae*, czyli nakaz karny, który jest bardzo skutecznym środkiem oddanym do dyspozycji ordynariusza w celu zabezpieczenia dyscypliny kościelnej (por. kan. 1319).

⁴³ Skarga o naprawienie szkód nie jest tym samym, co skarga oskarżająca w procesie karnym. Zob. kan. 1729–1731.

który posiada wystarczającą władzę do rozpoczęcia dochodzenia wstępnego lub przynajmniej może wyciągnąć konsekwencje na płaszczyźnie urzędowej w odniesieniu do zaskarżonego czynu przestępczego (kan. 1717 § 1)⁴⁴.

Wiadomość, przynajmniej prawdopodobna, o przestępstwie (kan. 1717 § 1), jeśli ma stanowić doniesienie o nim, powinna być oceniona w świetle przepisów zawartych w kan. 1390 § 2 i 1717 § 2. Osoba, która dokonała doniesienia⁴⁵, jest zobowiązana do przedstawienia środków i pomocy umożliwiających zbadanie przestępstwa, nawet jeśli obowiązek jego udowodnienia spoczywa na rzeczniku sprawiedliwości. Chociaż nowy kodeks nie mówi nic o doniesieniu, faktycznie pozostaje ono jednym z podstawowych sposobów, dzięki któremu ordynariusz może uzyskać wiadomość przynajmniej prawdopodobną o przestępstwie.

Doniesienie o przestępstwie, aby mogło zostać przyjęte i uznane za wiarygodne źródło o przestępstwie, winno spełniać pewne wymogi: może być dokonane przez kogokolwiek⁴⁶; powinno być dokonane wobec przełożonego kościelnego⁴⁷; powinno być słuszne (uczciwe, sprawiedliwe) z punktu widzenia prawa naturalnego; powinno odnosić się do czynu realnego; opierać się na prawdzie i być dobrze umotywowane⁴⁸;

---

44 Właściwego ordynariusza w poszczególnych przypadkach można ustalić na podstawie przepisów dotyczących kompetencji w zakresie spraw karnych, biorąc pod uwagę: terytorium, osobę lub przedmiot. Ze względu na terytorium kompetencje można ustalać na podstawie *forum domicilii* (kan. 102; 1408–1409) albo *forum delicti* (kan. 1412). Z kolei kryterium osobowe dotyczy kategorii osób, np. zakonników (kan. 1427) lub kardynałów (kan. 1405; 1444). Nie można także zapominać o kryterium przedmiotowym, jak to ma miejsce w przypadku przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary. Zob. *Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, 21.05.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–43 [dalej: normy *de delictis reservatis* z 2010 roku].

45 Może ono być uczynione osobiście lub za pośrednictwem innych, na przykład: jakiegoś księdza, dziekana, kanclerza kurii itp.

46 Donoszącym może być wierny kościoła katolickiego łacińskiego, wschodniego, inny chrześcijanin czy nawet osoba nieochrzczona.

47 To znaczy wobec ordynariusza lub osoby przez niego delegowanej (por. kan. 134), albo ktoś innego (proboszcza, wikariusza sądowego, kanclerza kurii), kto może je przekazać właściwemu przełożonemu.

48 W myśl zasady „*Ei incumbit probatio qui dicit non qui negat*”. Nie oznacza to jednak, że na donoszącym spoczywa *onus probandi* w zakresie udowodnienia poczytalności i winy osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa. Należy zaznaczyć, że nie mają znaczenia motywacje, jakimi się kieruje osoba donosząca. Chodzi bowiem o ukazanie prawdy dotyczącej faktu popełnienia przestępstwa. Por. C. Papale, *Il processo penale canonico. Commento al Codice di diritto canonico*, Libro 7, Parte 4, Città del Vaticano 2012, s. 45.

powinno być przedstawione na piśmie lub podpisane przez donoszącego, jeśli zostało dokonane ustnie, nie może być zatem anonimowe⁴⁹.

Wiarygodność osoby donoszącej zależy od wielu czynników: od uwarunkowań osobistych donoszącego (relacje z osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa); od natury faktów i tego, jak zostały przedstawione; od przymiotów osoby donoszącej. Zasadniczo przy ocenie wiarygodności osoby donoszącej można wziąć pod uwagę kryteria, o których w kan. 1942 § 2 CIC 1917: „*Nihil faciendae sunt denuntiationes quae ab inimico manifesto, aut ab homine vili et indigno proveniunt, vel anonymae iis adiunctis iisque aliis elementis carentes, quae accusationem forte probabilem reddant*”. Zgodnie z cytowanym kanonem ani doniesienie dokonane przez tego, kto jest jawnym wrogiem osoby, na którą donosi, ani anonimy, które nie zawierają treści wystarczających do podtrzymania prawdopodobieństwa doniesienia, w żaden sposób nie mogą być brane pod uwagę.

Na zakończenie należy przypomnieć, że kodeks z 1983 roku w kontekście doniesienia/powiadomienia o przestępstwie przewiduje zakaz fałszywego doniesienia o przestępstwie oraz zakaz bezprawnego naruszenia czyjegoś dobrego imienia (kan. 1390–1391)⁵⁰. Możemy tutaj mówić o prawdziwym, kanonicznym obowiązku nieskładania fałszywych/oszczerczych doniesień na inną osobę⁵¹.

⁴⁹ Por. kan. 1935–1936 CIC 1917. Osoba donosząca, podpisując się pod swoim doniesieniem, potwierdza, że wiarygodność oskarżenia gwarantuje swoim własnym imieniem. Z tego też powodu doniesienia anonimowe nie powinny być brane pod uwagę. Nie będzie jednak anonimowe doniesienie dokonane za pośrednictwem osoby znającej donoszącego, który to donoszący jednak zastrzegł sobie prawo do pozostawania anonimowym wobec innych osób. W takim wypadku donoszący pozostaje znany osobie pośrednika (może tak być np. w przypadku wiernego donoszącego o przestępstwie za pośrednictwem swojego proboszcza, któremu jest bardzo dobrze znany). Por. D.G. Astigueta, *L'investigazione previa*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D'Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 82–85 (Quaderni di Ius Missionale, 3).

⁵⁰ Ustawodawca bierze tu pod uwagę w gruncie rzeczy jedno przestępstwo – przestępstwo fałszu. Fałsz polega na przekręceniu prawdy, dokonany w jakikolwiek sposób ze szkodą dla innych. Przestępstwa przewidziane przez wspomniane dwa kanony są grzechami ciężkimi samymi w sobie, ale pociągają również za sobą skutki o charakterze społecznym i mogą zaszkodzić wspólnocie (*communio*) kościelnej poprzez wielkie zgorszenie wiernych i tych którzy są blisko Kościoła. Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Libro 6, Città del Vaticano 2000, s. 351.

⁵¹ Warto w tym miejscu przypomnieć, że zgodnie z kodeksem z 1917 roku nakłaniany do solicytacji penitent, który świadome zaniechał obowiązku denuncjacji, popełniał ze swojej strony osobne przestępstwo zagrożone karą ekskomuniki *latae sententiae*. Zob. can. 904; 2368 § 2 CIC 1917. Obowiązek denuncjacji o przestępstwie solicytacji mieli także wszyscy ci, którzy posiadali pewną wiedzę o niej, i to niezależnie od tego, czy z własnej obserwacji, czy z wiarygodnych relacji innych osób. Jednakże

3. Doniesienie według najnowszych przepisów kanonicznych

Doniesie jako prawo i/lub obowiązek jest obecne także w przypadku niektórych najnowszych przepisów Kościoła katolickiego. Głównie chodzi tutaj o najnowsze przepisy kanoniczne odnoszące się bezpośrednio do ochrony Eucharystii i liturgii oraz osób małoletnich i bezradnych⁵².

3.1. Doniesienie w ramach ochrony Eucharystii i nadużyć liturgicznych

Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów w instrukcji *Redemptionis Sacramentum* z 19 marca 2004 roku wyraźnie przewiduje możliwość wniesienia skargi/doniesienia, jeśli będzie się tego domagać konieczność ochrony Najświętszego Sakramentu Eucharystii oraz liturgii przed ewentualnymi nadużyciami⁵³. Mamy tutaj nawiązanie do prawa/obowiązku, o którym mowa w kan. 212 § 3, to znaczy prawa/obowiązku wyjawiania swojego zdania świętym pasterzom w sprawach dotyczących dobra Kościoła. Niewątpliwie Najświętszy Sakrament Eucharystii oraz liturgia należą do tych spraw, które w sposób szczególny i wyjątkowy dotyczą dobra Kościoła. Instrukcja *Redemptionis Sacramentum* przypomina o obowiązku i prawie, jakie spoczywają na każdym wiernym wobec Eucharystii i liturgii.

---

niewykonanie obowiązku denuncjacji nie było przestępstwem i w związku z tym niewypełnienie tego obowiązku nie pociągało za sobą zaciągnięcia kary ekskomuniki. Por. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne*, s. 564.

⁵² W artykule zostaną pominięte przepisy wydane dla Państwa Watykańskiego, w których jest przewidziany obowiązek denuncjacji. Przepisy dotyczące karnej ochrony osób małoletnich i tych z nimi zrównanych oraz związane z tym obowiązku denuncjacji znajdują się w dokumentach: Francesco, Lettera apostolica in forma di motu proprio, *Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili*, 26.03.2019, http://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190326_latutela-deiminori.html (29.03.2019); Francesco, Legge n. CCXCVII, *Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili*, 26.03.2019, <https://press.vatican.va/content/sala-stampa/it/bollettino/pubblico/2019/03/29/0260/00528.html> (29.03.2019); Vicariato della Città di Vaticano, *Linee guida per la protezione dei minori e delle persone vulnerabili*, 26.03.2019, http://www.vatican.va/resources/resources_protezioneminori-lineeguida_20190326_it.html (26.03.2019); Legge n. VIII: *Norme complementari in materia penale*, 11.07.2013, https://www.vatican.va/resources/resources_protezioneminori-legge297_20190326_it.html (26.03.2019).

⁵³ Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis Sacramentum* o tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią, 19.03.2004, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WR/kongregacje/kkultu/redemptionis_sacramentum_25032004.html (10.01.2022).

Zgodnie z prawem kanonicznym Najświętszy Sakrament Eucharystii – rozumiany jako obecność, ofiara i komunika – jest otoczony szczególną ochroną prawną⁵⁴ oraz wymaga od wiernych przyjęcia i zachowania określonego zachowania, to znaczy uczestniczenia w jej sprawowaniu, częstego i pobożnego przyjmowania oraz otaczania najwyższą czcią⁵⁵. Instrukcja *Redemptionis Sacramentum*, będąc wyjaśnieniem ustawy, nie wprowadza nowego prawa przedmiotowego, ale m.in. zmierza do rozwijania form zachowywania ustaw oraz określenia sposobu postępowania w realizowaniu tychże ustaw (kan. 34). Precyzuje zatem, że realizacja wyrażonego w kan. 897 i 898 prawa/obowiązku polega również na obowiązku troski o Najświętszy Sakrament oraz prawie do zgłaszania ewentualnych nadużyć dotyczących tego sakramentu. Dokument w nr. 183 przypomina bowiem, że każdy wierny ma obowiązek chronić Najświętszy Sakrament Eucharystii przed jakimkolwiek znieważeniem i zniekształceniem oraz dążyć całkowitego wyeliminowania wszelkich nadużyć. Jak stwierdzono w instrukcji, jest to prawdziwy obowiązek wszystkich wiernych niezależnie od stanu, do którego przynależą⁵⁶.

W konsekwencji wyżej wyrażonego obowiązku instrukcja *Redemptionis Sacramentum* przewiduje także prawo każdego wiernego – duchownego, świeckiego – do zgłoszenia skargi informującej o ewentualnych nadużyciach liturgicznych. Należy zwrócić uwagę na to, że nie mówi się tutaj o obowiązku, lecz „jedynie” o prawie. Takie zgłoszenie może być złożone do biskupa diecezjalnego lub równego

---

54 Kan. 897: „Najbardziej czcigodnym sakramentem jest Najświętsza Eucharystia, w której sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się oraz jest spożywany i dzięki której Kościół ustawicznie żyje i wzrasta. Ofiara eucharystyczna, pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana, w której uwiecznia się Ofiara Krzyża, jest szczytem i źródłem całego kultu oraz życia chrześcijańskiego; oznacza ona i sprawia jedność Ludu Bożego, przez nią buduje się Ciało Chrystusa. Pozostałe bowiem sakramenty i wszystkie kościelne dzieła apostołatu mają związek z Najświętszą Eucharystią i ku niej są ukierunkowane”.

55 Kan. 898: „Wierni powinni z największym szacunkiem odnosić się do Najświętszej Eucharystii, biorąc czynny udział w sprawowaniu najczcigodniejszej Ofiary, z największą pobożnością i często przyjmując ten sakrament i adorując Go z najwyższą czcią. Duszpasterze wyjaśniając naukę o tym sakramencie, powinni starannie pouczać wiernych o tym obowiązku”.

56 Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis Sacramentum*, nr 183: „Wszyscy na miarę możliwości ze szczególnym zaangażowaniem powinni czynić wszystko, aby chronić Najświętszy Sakrament Eucharystii przed jakimkolwiek znieważeniem i zniekształceniem oraz całkowicie wyeliminować wszelkie nadużycia. Jest to bowiem najważniejsze zadanie dla wszystkich i każdego z osobna i bez jakiegokolwiek względu na osobę wszyscy są zobowiązani do wypełnienia tego dzieła”.

mu w prawach kompetentnego ordynariusza albo bezpośrednio do Stolicy Apostolskiej na mocy prymatu biskupa Rzymu⁵⁷.

Jak wiadomo, nadużycia liturgiczne, nie tylko te dotyczące Eucharystii, mogą wyczerpywać znamiona różnych przestępstw kanonicznych. Chodzi przykładowo o przestępstwa przewidziane w następujących kanonach kodeksu z 1983 roku: kan. 1365 (*vetita communicatio in sacris*); kan. 1367 (profanacja postaci konsekrowanych); kan. 1375 (przeszkadzanie w zgodnym z prawem korzystaniu z dóbr sakralnych); kan. 1378 § 2 nr 1 (usiłowanie sprawowania liturgicznej czynności Ofiary eucharystycznej); kan. 1379 (symulowanie udzielania sakramentów); kan. 1380 (symonia w sprawowaniu sakramentów); kan. 1384 (niezgodne z prawem wykonywanie zadań kapłańskich)⁵⁸. Do wyżej podanego wyliczenia należy dodać również grupę przestępstw z katalogu *delicta graviora*, a więc przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary, które dotyczą sakramentu Eucharystii, a mianowicie: zabieranie lub przechowywanie w celu świętokradczym lub profanacja postaci konsekrowanych; usiłowanie dokonania czynności liturgicznej Ofiary eucharystycznej; symulowanie czynności liturgicznej Ofiary eucharystycznej; koncelebrowanie Ofiary eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostolskiej oraz nie uznają sakramentalności święceń kapłańskich; konsekracja, *in sacrilegum finem*, jednej postaci lub obydwu w czasie eucharystycznej celebracji lub też poza nią⁵⁹.

---

57 Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis Sacramentum*, nr 184: „Każdy katolik, czy to kapłan, czy diakon, czy wierny świecki ma prawo zgłosić skargę na nadużycie liturgiczne przed biskupem diecezjalnym lub równym mu w prawach kompetentnym ordynariuszem, lub przed Stolicą Apostolską na mocy prymatu Biskupa Rzymu [por. kan. 1417 § 1]. Wypada jednak, aby – jeśli to możliwe – takie zażalenie lub skarga była najpierw przedstawiona biskupowi diecezjalnemu. Zawsze jednak winno się to dokonywać w prawdzie i miłości”.

58 W przypadku naruszeń dotyczących Eucharystii i liturgii należy także pamiętać o możliwości zastosowania ogólnej zasady, wyrażonej w kan. 1399.

59 Normy *de delictis reservatis* z 2010 roku, art. 3. Należy zwrócić uwagę na to, że niejednokrotnie znamiona przestępstw należących obecnie do kategorii *delicta reservata*, będą identyczne z tymi, jakie są przewidziane w kodeksie z 1983 roku. Zdarza się jednak, że zastrzeżenie dla Kongregacji Nauki Wiary będzie dotyczyć tylko jednej z możliwych form przestępstw przewidzianych w kodeksie, jak to ma miejsce przykładowo w przypadku koncelebrowania Ofiary eucharystycznej z szafarzami wspólnot kościelnych, które nie posiadają sukcesji apostolskiej oraz nie uznają sakramentalności święceń kapłańskich. Innym razem zastrzeżenie będzie dotyczyć naruszenia, które w kodeksie z 1983 roku nie było wprost przewidziane jako przestępstwo kanoniczne, jak to ma miejsce w przypadku konsekracji, *in sacrilegum finem*, jednej postaci lub obydwu w czasie eucharystycznej celebracji lub też poza nią. Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone*, s. 75–78; 79–82.

W przypadku stwierdzenia któregoś z ww. naruszeń każdy wierny może, a właściwie powinien – biorąc pod uwagę treść dyspozycji z kan. 212 § 3, kan. 897 i 898 oraz treści art. 183 instrukcji *Redemptionis Sacramentum* z 19 marca 2004 roku – czuć się zobowiązany do powiadomienia stosowanych władz kościelnych. Czy mamy tutaj jednak do czynienia z prawdziwym prawnym/kanonicznym obowiązkiem denuncjacji? Wydaje się, że nie, ponieważ nigdzie – w odniesieniu do wspomnianych wyżej przestępstw – taki obowiązek nie został wprost nałożony. Innymi słowy, nie przewiduje się jakichkolwiek sankcji na wypadek braku doniesienia do władz kościelnych⁶⁰.

3.2. Doniesienie w ramach ochrony osób małoletnich i z nimi zrównanych

Problematyka związana z doniesieniem o przestępstwie pojawia się w sposób szczególny w kontekście karnej ochrony osób małoletnich przed nadużyciami w sferze seksualności.

3.2.1. Normy *de delictis reservatis* z 2010 roku

Należy podkreślić, że w przypadku *delicta reservata* ordynariusz ma prawny obowiązek poinformowania Kongregacji Nauki Wiary o sprawie, i to niezależnie od tego, jakim wynikiem zakończyło się dochodzenie wstępne⁶¹. Jeśli więc dochodzenie wstępne zostało przeprowadzone, ordynariusz ma obowiązek powiadomienia Kongregacji Nauki Wiary⁶² i gdyby tego nie zrobił, należałoby ewentualnie mówić

60 Z zachowaniem tego, co się przewiduje w kan. 1389 § 1–2 i/lub kan. 1399 oraz ewentualnego nakazu karnego kan. 49, kan. 1319 § 1–2.

61 Obowiązek przekazania sprawy do Kongregacji Nauki Wiary istnieje również wtedy, gdy stwierdzono, że nastąpiło już przedawnienie *actio criminalis*. Kongregacja Nauki Wiary posiada bowiem prawo decydowania o tym, czy w danym przypadku należy uchylić przedawnienie czy też nie. Ordynariusz, który sam zdecydowałby o tym, że w danym przypadku nie ma potrzeby uchylenia przedawnienia, wkroczyłby w uprawnienia kongregacji. Por. normy *de delictis reservatis* z 2010 roku, art. 7 i 16.

62 Jednym z częstych błędów spotykanych w czynnościach związanych z *delicta reservata* jest właśnie brak informowania kongregacji o tym, że ordynariusz po przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego nie stwierdził istnienia *fumus delicti*. Obowiązek poinformowania kongregacji istnieje niezależnie od wyników przeprowadzonego dochodzenia, gdyż art. 16 norm *de delictis reservatis* nie przewiduje tutaj żadnego ograniczenia. Por. C. Papale, *Errori procedurali più ricorrenti nei casi di delicta graviora*, w: *I delicti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede. Norme, prassi, obiezioni*, a cura C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 122–123 (Quaderni di Ius Missionale, 5).

o popełnieniu przez niego przestępstwa nadużycia urzędu (zob. kan. 1389). To właśnie kongregacja potwierdza, czy w danym przypadku istnieje *fumus delicti* czy też nie. Podobnie gdyby w czasie dochodzenia wstępnego okazało się, że nastąpiło już wygaśnięcie *actio criminalis*, ordynariusz musi czekać na stosowną decyzję kongregacji. Tak więc nie może sam umorzyć z tej racji dalszego postępowania, ponieważ prawo uchylenia przedawnienia ma tylko Kongregacja Nauki Wiary. Przed otrzymaniem odpowiedzi z kongregacji ordynariusz nie może podejmować decyzji o wszczęciu dalszego postępowania karnego. Wyjątkiem od tej zasady są przestępstwa przeciwko wierze (apostazja, herezja, schizma), w przypadku których – zgodnie z art. 2 § 2 norm *de delictis reservatis* z 2010 roku – ordynariusz może sam podjąć decyzję o dalszym sposobie postępowania, czyli np. zdecydować o wszczęciu procesu karnego na drodze administracyjnej, nie prosząc wcześniej Kongregacji Nauki Wiary o stosowne uprawnienie. Tak więc w konsekwencji mógłby wymierzyć sprawcy przestępstwa przeciwko wierze stosowną karę, w tym także karę wiążącą na stałe. W tym ostatnim przypadku jednakże, zgodnie z art. 21 § 1 norm *de delictis reservatis* z 2010 roku, będzie konieczne uprzednie zezwolenie Kongregacji Nauki Wiary. Apelacje i rekursy powinny być wówczas wnoszone do tej kongregacji.

Materiał przekazywany do Kongregacji Nauki Wiary powinien zawierać kilka kluczowych informacji. Zasadniczo do kongregacji należy przesłać autentyczną kopię akt dochodzenia wstępnego, natomiast oryginał akt powinien być przechowywany w tajnym archiwum kurii (kan. 1719). Do informacji tych należą, po pierwsze, informacje podstawowe, to znaczy: dane personalne i *curriculum vitae* podejrzanego (oskarżonego); szczegóły dotyczące oskarżenia; szczegóły dotyczące postępowania karnego lub cywilnego związanego z oskarżeniem (kopia autentyczna stosownych akt). Po drugie – informacje pomocnicze, czyli: opinie biegłych (ocena możliwej recydywy; ocena psychologiczna); informacje dotyczące notoryczności oskarżeń oraz ich wpływu na wiernych; szczegóły dotyczące aktualnej sytuacji kanonicznej oskarżonego, łącznie z jego utrzymaniem; relacja (*relatio*) delegata przeprowadzającego dochodzenie wstępne (*prassi*). Po trzecie – wszystkie elementy konieczne do oceny przypadku, a mianowicie: odpowiedź oskarżonego na oskarżenia, jeżeli jest to możliwe; *votum* (opinia) ordynariusza na temat procedur do zaaplikowania oraz pełnienia w przyszłości posługi przez oskarżonego. I w końcu po czwarte – formularz, czyli wzór opracowany przez Kongregację Nauki Wiary, który musi być wypełniany dla wszystkich przypadków *delicta reservata* i zawierać najistotniejsze informacje. Do formularza należy dołączyć wszystkie możliwe/dostępne

dokumenty. Ponadto, zgodnie z praktyką Kongregacji Nauki Wiary, ordynariusz powinien zasugerować jej, jaką procedurę należałoby w konkretnym przypadku zastosować⁶³.

W zależności od poszczególnych przypadków Kongregacja Nauki Wiary ma kilka możliwości: może skierować sprawę do bezpośredniej interwencji papieża, zarządzić przeprowadzenie procesu karnego, decydując czy będzie to proces na drodze sądowej czy administracyjnej (wskazując na sposób postępowania, jeśli oskarżony jest jednocześnie duchownym i zakonnikiem), zarządzić zastosowanie środków dyscyplinarnych. Ponadto może się zająć kwestią naprawienia szkód powstałych w wyniku popełnionego przestępstwa. Należy pamiętać, że kongregacja może też zastrzec sprawę dla siebie⁶⁴.

3.2.2. *List apostolski motu proprio Come una madre amorevole z 2016 roku*

Zgodnie z listem apostolskim papieża Franciszka *Come una madre amorevole* z 4 czerwca 2016 roku, przewidziane jest usunięcie z urzędu (kan. 193 § 1) w przypadku zaniedbań, których dopuściliby się biskupi (z biskupami są zrównani w tym względzie także przełożeni wyżsi instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostolskiego na prawie papieskim) w wykonywaniu swojego urzędu, szczególnie jeśli dotyczy to przypadków nadużyć seksualnych względem małoletnich oraz osób bezradnych⁶⁵.

Jak wynika z prezentowanego dokumentu, przyczyną usunięcia jest nie tyle samo zaniedbanie polegające na wykonaniu bądź niewykonaniu aktu władzy, ile poważna szkoda spowodowana takim zaniedbaniem. Osobą doznającą szkody

---

63 Ordynariusz powinien zatem przesłać do kongregacji, łącznie z autentyczną kopią, akta dochodzenia wstępnego i relację sędziego śledczego, jeśli taki był powołany, oraz swoje własne *votum*. Ordynariusz w *votum* powinien wyrazić opinię na temat faktu przestępczego, który był przedmiotem dochodzenia wstępnego, szczególnie w tym, co dotyczy istnienia bądź nie *fumus delicti*. Opinia powinna też dotyczyć sposobu dalszego procedowania, czyli wyboru drogi administracyjnej lub sądowej, albo zastosowania innych środków, takich jak środków administracyjnych lub wręcz archiwizacji sprawy. Jak jednak zauważa wspomniany autor, w praktyce bardzo często zdarza się, że takie informacje nie są w ogóle przesyłane. Por. C. Papale, *Errori procedurali più ricorrenti*, s. 123–124; C. Papale *Traccia di un caso di delitto contro la morale, w: I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D'Auria, C. Papale, Roma 2014, s. 184 (Quaderni di *Ius Missionale*, 3).

64 Por. C. Papale, *Traccia di un caso di delitto contro la morale*, s. 184, przypis 7.

65 Francesco, *Lettera apostolica motu proprio Come una madre amorevole*, 4.06.2016, „*Communiones*” 98 (2016), s. 34–36.

może być zarówno osoba fizyczna, jak i wspólnota rozumiana jako całość. Z kolei szkoda, o której mowa, może być fizyczna, moralna, duchowa, materialna. Należy podkreślić, że w przypadku przestępstwa nadużyć seksualnych wobec małoletnich albo osób bezradnych wystarczy, iż ów brak należytej staranności będzie poważny, nie musi być – jak to jest wymagane w innych przypadkach – bardzo poważnego niedbalstwa.

W dokumencie tym nic się jednak nie mówi na temat ewentualnego obowiązku denuncjacji. Niemniej jednak można przyjąć, że mamy tutaj nawiązanie do obowiązków, jakie spoczywają na przełożonym kościelnym – biskupie, przełożonym wyższym. Do takich obowiązków należy m.in. przyjęcie i zweryfikowanie docierających do niego wiadomości np. o niezdatności kandydata do święceń (kan. 1043) czy też do podjęcia jakichś zadań lub urzędów w Kościele (kan. 149) albo o prawdopodobieństwie popełnienia przestępstwa kanonicznego (kan. 1717nn).

3.2.3. *List apostolski motu proprio Vos estis lux mundi z 2019 roku*

Obowiązek denuncjacji został wyraźnie wprowadzony dopiero przez papieża Franciszka w liście apostolskim w formie motu proprio *Vos estis lux mundi* z 7 maja 2019 roku⁶⁶. Należy podkreślić, że celem tego listu jest wprowadzenie procedur do stosowania w przypadku zaistnienia określonych w dokumencie przestępstw. Chodzi o procedury mające zastosowanie na etapie powzięcia wiadomości lub przekonania o możliwości popełnienia któregoś z wymienionych w dokumencie przestępstw, a następnie na etapie przeprowadzania dochodzenia. Analizowany dokument jest podzielony na dwa tytuły, z których pierwszy zawiera przepisy o charakterze ogólnym, natomiast drugi przepisy odnoszące się do biskupów i osób z nimi zrównanych.

W ramach przepisów ogólnych, zawartych w tytule pierwszym, jest mowa o podmiotowym i przedmiotowym zakresie norm zawartych w motu proprio oraz o sposobie postępowania⁶⁷.

Mówiąc o podmiotach, których dotyczy *Vos estis lux mundi*, należy wskazać na podmioty objęte ochroną oraz podmioty mogące być sprawcami naruszeń

---

⁶⁶ Franciszek, List apostolski motu proprio *Vos estis lux mundi*, 7.05.2019, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html (07.05.2019) [dalej: Franciszek, *Vos estis lux mundi*].

⁶⁷ Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 1–5.

określonych w tymże motu proprio. Podmioty objęte ochroną to szeroki krąg osób, jest tutaj bowiem mowa o: jakiegokolwiek osobie poddanej przymusowi; małoletnim, czyli każdej osobie poniżej osiemnastego roku życia lub zgodnie z prawem z nią zrównanej; bezradnym, czyli każdej osobie znajdującej się w stanie choroby, ułomności fizycznej lub psychicznej, lub pozbawionej wolności osobistej, co faktycznie, nawet jeśli tylko czasowo, ogranicza jej zdolności poznawcze i wolitywne lub w każdym razie możliwości przeciwstawienia się szkodzie (naruszeniu, wykorzystaniu, nadużyciu); dzieciach i małoletnich w związku z przestępstwem pornografii dziecięcej (tzn. jakimkolwiek przedstawianiu małoletniego, niezależnie od wykorzystanych środków, zaangażowanego w jednoznaczne czynności seksualne, prawdziwe lub symulowane, oraz jakimkolwiek przedstawianiu organów płciowych małoletniego w zdecydowanych celach seksualnych)⁶⁸.

Podmiotami czynnymi przestępstw popełnianych na szkodę ww. osób mogą być: duchowni; członkowie instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego; biskupi i zrównani z nimi oraz najwyżsi przełożeni instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego⁶⁹.

Zakres przedmiotowy przedstawianych norm odnosi się do rodzaju przestępstw, w przypadku których należy podjąć określone działania⁷⁰. Po pierwsze chodzi o przestępstwo polegające na zmuszaniu kogokolwiek do naruszeń *contra sextum* (tzn. dokonywania takich naruszeń lub poddania się im), jeśli jest to połączone z przymusem, groźbą, nadużyciem władzy. Wprawdzie przedstawiany dokument nie zawiera żadnego odniesienia do konkretnych przepisów, ale możemy w tym miejscu odwołać się do kan. 1395 § 2 i kan. 695. Drugie z przestępstw, o jakim jest mowa w motu proprio, to jakiegokolwiek naruszenie *contra sextum*, popełnione z małoletnim lub osobą bezradną. Także w przypadku tego naruszenia nic się nie mówi na temat odnośnych przepisów. Niemniej jednak i tutaj możemy się odwołać do kan. 1395 § 2 i kan. 695 oraz do art. 6 § 1 norm *de delictis reservatis* z 2010 roku. Trzecie z uwzględnianych przestępstw to wytwarzanie, prezentowanie, przechowywanie lub rozpowszechnianie pornografii dziecięcej. Podobnie jak w powyższych przypadkach, również tutaj możemy zrobić odniesienie do kan. 1395 § 2 i kan. 695 oraz do art. 6 § 2 norm *de delictis reservatis* z 2010 roku. Po czwarte, chodzi także o przestępstwo prezentacji pornograficznej polegające na rekrutowaniu lub

---

68 Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 1.

69 Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 1 § 1b; art. 6.

70 Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 1 § 1.

nakłanianiu do udziału w prezentacjach pornograficznych osób małoletnich lub bezradnych. Przepisy, do których możemy się odnieść, to kan. 1395 § 2 i kan. 695 oraz art. 6 § 2 norm *de delictis reservatis* z 2010 roku. Piąte, ostatnie z wymienionych w prezentowanym dokumencie przestępstw, to przestępstwo działania lub zaniechania w celu zakłócenia bądź uniknięcia dochodzeń. Należy podkreślić, że sprawcami tego ostatniego przestępstwa mogą być jedynie biskupi oraz osoby z nimi zrównane, a ponadto przełożeni najwyżsi instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. Także w tym przypadku musimy się odwołać do kan. 1389 § 2, jak również do listu apostołskiego papieża Franciszka *Come una madre amorevole* z 4 czerwca 2016 r.

W tytule pierwszym prezentowanego dokumentu nic się nie mówi na temat zakresu kompetencji urzędowej. Niemniej jednak na podstawie art. 7 § 1 można stwierdzić, że poszczególne kongregacje zachowują swoje kompetencje zgodnie z obowiązującym prawem⁷¹. Należy podkreślić, że na mocy motu proprio *Vos estis lux mundi* pozyskanie wiadomości lub przekonania o tym, że któreś z ww. przestępstw mogło zostać faktycznie popełnione, to właściwie zasadniczy moment stanowiący podstawę podejmowania dalszych czynności, poczynając od obowiązku denuncjacji. W celu ułatwienia składania tego rodzaju powiadomień dokument nakłada obowiązek utworzenia/powołania stabilnego systemu (urzędy lub biura) w celu składania powiadomień. Należy zwrócić uwagę na to, że obowiązek utworzenia takiego systemu spoczywa na diecezjach. Nie wspomina się o instytutach życia konsekrowanego i stowarzyszeniach życia apostołskiego. Można więc założyć, że wspomniane instytuty i stowarzyszenia takiego obowiązku nie mają. Obowiązek ustanowienia/powołania stabilnego urzędu/biura powinien być wypełniony w ciągu roku, licząc od daty wejścia w życie motu proprio *Vos estis lux mundi*. Powinien zostać ustanowiony przynajmniej jeden stabilny system. Ordynariusz, który otrzymał zawiadomienie, musi niezwłocznie powiadomić o tym zarówno ordynariusza miejsca wydarzenia, jak i własnego, którzy mają zająć się dalej sprawą. Wydaje się, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby przekazał też stosowną informację do powołanego w danej diecezji urzędu lub biura przyjmującego takie zgłoszenia⁷².

---

⁷¹ Przykładowo Kongregacja Nauki Wiary w kwestii *delicta reservata*.

⁷² Obowiązki, o których mowa, znalazły już realizację w najnowszej nowelizacji *Wytycznych KEP*, o czym będzie dalej.

Elementem charakterystycznym dla przedstawianego dokumentu jest wprowadzenie obowiązku denuncjacji⁷³. Otóż obowiązek ten istnieje zawsze, ilekroć otrzyma się wiadomość lub ma się uzasadnione powody, aby sądzić, że mogło zostać popełnione któreś z ww. przestępstw. Należy jednak podkreślić, że obowiązek ten spoczywa na duchownych i członkach instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. W związku z powyższym w przypadku pozostałych wiernych nie możemy mówić o prawnym obowiązku, lecz najwyżej o obowiązku moralnym. Zawiadomienie składa się do ordynariusza miejsca czynu lub innego (kan. 134). Obowiązek doniesienia nie dotyczy tych, o których mowa w kan. 1548 § 2; 1550 § 2 nr 2⁷⁴. Jeśli wiadomość/przekonanie dotyczy biskupów itd., w tym też najwyższych przełożonych, zawiadomienie można złożyć bezpośrednio do Stolicy Apostolskiej lub za pośrednictwem przedstawiciela papieskiego⁷⁵.

W ramach przepisów zawartych w tytule drugim jest mowa o sposobie postępowania w przypadku, jeśli wiadomości/przekonanie o możliwości popełnienia któregoś z przestępstw wymienionych w dokumencie dotyczą biskupów i osób z nimi zrównanych oraz przełożonych najwyższych. Sposób procedowania, przewidziany w tytule drugim prezentowanego dokumentu, ma zatem zastosowanie do wybranej kategorii osób w Kościele, a mianowicie do: kardynałów, patriarchów, biskupów i legatów biskupa rzymskiego; duchownych, którzy jako pasterze kierowali Kościołem partykularnym lub jednostką z nim zrównaną obrządku łacińskiego lub wschodniego, w tym ordynariatów personalnych; duchownych, którzy kierują lub kierowali duszpasterstwem jakiejś prałatury personalnej; tych, którzy są lub byli najwyższymi przełożonymi instytutów życia konsekrowanego lub stowarzyszeń

73 Motu proprio *Vos estis lux mundi* przewiduje także możliwość pozyskiwania informacji z urzędu. Nie wydaje się jednak, aby była tutaj mowa o działaniach podejmowanych w celu wyszukiwania ewentualnych przestępstw i ich sprawców. Raczej chodzi o pozyskanie informacji o przestępstwie np. w wyniku przeprowadzanych wizytacji itp. Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone*, s. 123, przypis 8.

74 Według kan. 1548 § 2 obowiązkowi temu nie podlegają: 1. „duchowni, w odniesieniu do tego, co im przekazano z racji sprawowania świętej posługi; urzędnicy państwowi, lekarze, położne, adwokaci, notariusze i inni zobowiązani do zachowania tajemnicy urzędowej także z racji udzielania porady, w zakresie spraw objętych tajemnicą”; 2. „ci, którzy ze swojego zeznania obawiają się dla siebie lub współmałżonka albo dla bliskich krewnych lub powinowatych zniesławienia, niebezpiecznych przykrości lub innego poważnego zła”. Ponadto wyjęcie spod obowiązku denuncjacji dotyczy, zgodnie z kan. 1550 § 2 nr 2, kapłana w odniesieniu do wszystkiego, co poznał „z sakramentalnej spowiedzi, chociażby penitent prosił o ujawnienie tego; co więcej, tego, co przez kogokolwiek i w jakikolwiek sposób zostało usłyszane z okazji spowiedzi, nie można w sądzie przyjąć nawet jako śladu prawdy”.

75 Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 8.

życia apostołskiego na prawie papieskim, a także klasztorów *sui iuris*⁷⁶. Oczywiście należy pamiętać o tym, że – niezależnie od wiadomości/przekonania oraz prowadzonych czynności dochodzeniowych – obowiązuje cały czas domniemanie niewinności osoby podejrzanej⁷⁷.

Na zakończenie papież przypomina, że niniejszy dokument w niczym nie uchyla przepisów państwowych szczególnie w tym, co się odnosi do obowiązku denuncjacji⁷⁸. Dokument jest wydany *ad experimentum* na trzy lata, licząc od daty wejścia w życie, tzn. od 1 czerwca 2019 roku.

Podsumowując, należy zauważyć, że wprowadzony przez motu proprio *Vos estis lux mundi* obowiązek denuncjacji do władz kościelnych obarczony jest jednak pewnym mankamentem. Nie przewiduje się bowiem jakiegokolwiek sankcji na wypadek ewentualnego niewywiązania się z takiego obowiązku. Wydaje się, że taka sytuacja jest spowodowana tym, że dokument ten nie wprowadza zmian w zakresie prawa karnego materialnego.

3.2.4. Uchwała nr 14/384/2019 Konferencji Episkopatu Polski

W związku z wprowadzonymi przez papieża Franciszka w motu proprio *Vos estis lux mundi* zmianami oraz poleceniami także Konferencja Episkopatu Polski, na posiedzeniu 8 października 2019 roku, powzięła uchwałę w sprawie nowelizacji *Wytycznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*⁷⁹. Uchwała ta została ogłoszona

⁷⁶ Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 6.

⁷⁷ Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 12 § 7.

⁷⁸ Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 19.

⁷⁹ Dalej: KEP, *Wytyczne z 2014 roku z późniejszymi zmianami*. Należy w tym miejscu przypomnieć, że *Wytyczne* Konferencji Episkopatu Polski zostały uchwalone zgodnie z poleceniem wyrażonym w Okólniku Kongregacji Nauki Wiary z 3 maja 2011 roku. Dokument ten przypomina, że obowiązkiem spoczywającym na biskupach jest ochrona dzieci i młodzieży przed nadużyciami w sferze seksualności. Realizacja takiego obowiązku wiąże się koniecznością opracowana stosownych norm, które powinny uwzględniać także prawo obowiązujące w danym kraju. Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera circolare per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici, 3.05.2011, *Enchiridion Vaticanum*, vol. 27: *Documenti ufficiali della Santa Sede (2011)*, a cura di L. Grasselli, Bologna 2013, s. 256–263. Proces opracowywania, uzyskania stosownego *recognitio* ze strony Stolicy Apostolskiej oraz wprowadzanych nowelizacji zaczął się stosunkowo wcześniej, bo już w 2009 roku. Zob. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone*, s. 247.

16 października 2019 roku poprzez zamieszczenie na oficjalnej stronie internetowej KEP, a weszła w życie miesiąc od dnia jej ogłoszenia, czyli 17 listopada 2019 roku⁸⁰. W dokonanej nowelizacji chodziło bowiem o wykonanie polecenia, zgodnie z którym konferencje episkopatów, w ciągu roku od wejścia w życie motu proprio *Vos estis lux mundi*, mają ustalić jeden lub więcej stabilnych systemów, albo specjalny urząd (biuro) kościelny. Taki system czy też urząd/biuro powinien być powołany w celu składania zawiadomień o domniemanych przestępstwach przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnionych przez duchownych lub członków instytutów życia konsekrowanego czy stowarzyszeń życia apostołskiego.

Nowelizacje wprowadzone w zakresie *Wytycznych* KEP w Polsce wpisują się w zagadnienie prawa/obowiązku powiadomienia o przestępstwie, a szczególnie w kontekście przestępstw przeciwko małoletnim popełnianych na tle seksualnym przez duchownych lub zakonników. Należy bowiem przypomnieć, że Konferencja Episkopatu Polski już w 2017 roku dokonała nowelizacji istniejących już *Wytycznych*, właśnie w związku z wprowadzeniem w prawie polskim obowiązku denuncjacji⁸¹.

Zgodnie zatem z uchwałą z 8 października 2019 roku do *Wytycznych* z 8 października 2014 roku, znowelizowanych następnie 6 czerwca 2017 roku zostały wprowadzone zmiany polegające zasadniczo na dodaniu kilku punktów do istniejącego już tekstu⁸².

Po pierwsze, zgodnie z nowelizacją⁸³ w każdej diecezji w Polsce ma być ustanowiony delegat ds. ochrony dzieci i młodzieży. Obowiązek ustanowienia takiego delegata dotyczy także kleryckich instytutów życia konsekrowanego na prawie papieskim oraz kleryckich stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim w Polsce. Delegat ów będzie odpowiedzialny za przyjmowanie zgłoszeń o wykorzystywaniu seksualnym małoletnich przez duchownego oraz za wskazanie możliwości pomocy psychologicznej, prawnej i duszpasterskiej. Ponieważ istotą

---

⁸⁰ Uchwała nr 14/384/2019 Konferencji Episkopatu Polski z dnia 8 października 2019 r. w sprawie nowelizacji *Wytycznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” (2019) nr 31, s. 259–261 [dalej: KEP, Uchwała nr 14/384/2019].

⁸¹ Odnośne przepisy prawa polskiego będą przedmiotem analizy w dalszej części artykułu.

⁸² KEP, Uchwała nr 14/384/2019, art. 1.

⁸³ KEP, Uchwała nr 14/384/2019, p. 2a.

ustanowienia delegata jest ułatwienie przekazywania informacji o ewentualnych przestępstwach, dlatego też niezbędne dane teled adresowe takiego delegata powinny być łatwo dostępne, przykładowo poprzez podanie ich na stronie internetowej diecezji lub prowincji. Należy zauważyć, że zadanie delegata ogranicza się jedynie do przyjęcia wiadomości i przekazania jej dalej do kompetentnego ordynariusza (kan. 134). Uprawniony do wszelkich działań jest bowiem właściwy ordynariusz⁸⁴.

Po drugie, do zadań delegata należy także przyjmowanie zgłoszeń dotyczących innych przestępstw, o których mowa w motu proprio *Vos estis lux mundi*, a mianowicie: wykorzystania seksualnego małoletnich przez niemającego święceń członka instytutu życia konsekrowanego czy stowarzyszenia życia apostołskiego lub przez duchownego, który należy do innej niż wymienione w punkcie za jednostki kościelnej; zmuszania kogoś, przez osobę duchowną lub zakonną, przy zastosowaniu przemocy lub groźby czy też nadużycia władzy, do dokonywania czynności seksualnych lub poddawania się im; wytwarzania, prezentowania, przechowywania lub rozpowszechniania przez osoby duchowne lub zakonne pornografii dziecięcej; rekrutowania lub nakłaniania osoby małoletniej czy bezradnej, przez osobę duchowną lub zakonną, do udziału w prezentacjach pornograficznych⁸⁵.

Po trzecie, jak to już zostało powiedziane, zadanie delegata będzie polegało na skierowaniu otrzymanego zawiadomienia do właściwego ordynariusza⁸⁶. Nieco inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku podejrzenia o popełnienie przestępstwa nadużycia władzy przez wyższych⁸⁷ przełożonych kościelnych, o którym mowa w art. 6 motu proprio *Vos estis lux mundi*, a które polega na działaniach lub zaniechaniach mających na celu zakłócenie lub uniknięcie dochodzeń świeckich lub kanonicznych, zarówno administracyjnych, jak i karnych, przeciwko duchownym lub zakonnikom. W takich przypadkach zgłoszenie powinno zostać skierowane bezpośrednio do władzy określonej w art. 8 i 9 motu proprio albo bezpośrednio

---

⁸⁴ W sposób szczególny będzie tutaj chodziło o weryfikację wiarygodności otrzymanej wiadomości i w konsekwencji ustalonych faktów oraz podjęcie dalszych kroków, np. wszczęcie dochodzenia wstępnego (kan. 1717) czy zastosowanie postanowień z kan. 1722.

⁸⁵ KEP, Uchwała nr 14/384/2019, p. 2b. Por. Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 1 § 1.

⁸⁶ KEP, Uchwała nr 14/384/2019, p. 2c.

⁸⁷ Warto w tym miejscu zauważyć, że w *Vos estis lux mundi* w art. 6 jest mowa o najwyższych przełożonych, podczas gdy uchwała KEP używa terminu „wyższy przełożony”. Mając na uwadze treść kan. 620 i 622, należy przyjąć, że istnieje różnica pomiędzy przełożonym najwyższym i wyższym. Dlatego też sposób procedowania przewidziany w art. 8 i 9 motu proprio należy zastosować tylko w odniesieniu do tych przełożonych zakonnych, którym przysługuje tytuł przełożonego najwyższego. Chodzi tu o instytutu na prawie papieskim.

do Stolicy Apostolskiej. Można tego dokonać wprost lub za pośrednictwem nuncjusza apostolskiego⁸⁸.

W kwestii państwowego obowiązku denuncjacji *Wytyczne* KEP, znowelizowane w 2019 roku, zasadniczo nie zmieniają tego, co w tej materii zostało przewidziane w nowelizacji z 2017 roku⁸⁹. Zgodnie zatem z *Wytycznymi*, osobie która informuje władze kościelne o przestępstwie, powinno się wyraźnie przypomnieć o jej obowiązku złożenia doniesienia do organów ścigania, zgodnie z wszystkimi przepisami prawa polskiego⁹⁰. Gdyby taka osoba tego jeszcze nie uczyniła, to obowiązek powiadomienia władz państwowych będzie ciążył także na przyjmującym zgłoszenie⁹¹. Należy w tym miejscu podkreślić, że treścią zawiadomienia kierowanego do państwowych organów ścigania nie mogą być w żadnym wypadku wiadomości uzyskane w trakcie spowiedzi (tajemnica spowiedzi). Analogicznie należy traktować wiedzę uzyskaną w ramach kierownictwa duchowego⁹². Jeżeli chodzi o dokumentację kościelną zebraną w toku wstępnego dochodzenia kanonicznego, to z zasady jest ona przeznaczona jedynie do wewnętrznego użytku Kościoła⁹³. Przełożony winien jednak rozważyć, czy dokumentacja ta stanowi podstawę do złożenia odrębnego doniesienia do właściwych organów państwowych, zgodnie z prawem polskim, o ile z treści zgłoszenia nie wynika, że doszło do popełnienia czynu zabronionego opisanego w innych przepisach niż art. 197 § 3 lub 4 kodeksu karnego⁹⁴ [dalej: k.k.], art. 198 oraz art. 200 k.k., a zawartych w rozdziale 15. tegoż kodeksu⁹⁵.

Wprawdzie zasady określone w *Wytycznych* KEP odnoszą się zasadniczo do duchownych, niemniej jednak *Wytyczne* dodają, że w sposób analogiczny, *mutatis*

88 KEP, Uchwała nr 14/384/2019, p. 2c.

89 Zob. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone*, s. 262–265.

90 Oczywiście z uwzględnieniem tych osób, które zgodnie z polskim prawem karnym takiego obowiązku nie posiadają. O tym będzie mowa w dalszej części artykułu.

91 KEP, *Wytyczne* z 2014 roku z późniejszymi zmianami, nr 4.

92 KEP, *Wytyczne* z 2014 roku z późniejszymi zmianami, nr 17.

93 Organy władzy państwowej nie powinny żądać wydania tejże dokumentacji, nawet jeśli chodzi o przestępstwa objęte obowiązkiem denuncjacji. To stanowisko znajduje uzasadnienie w zasadzie autonomii i poszanowania niezależności jurysdykcji Kościoła katolickiego w Polsce. Podstawę prawną do takiego twierdzenia znajdujemy w art. 25 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. oraz w art. 5 Konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisanego w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r. Należy jednak stwierdzić, że w kontekście zmian wprowadzonych przez papieża 6 grudnia 2019 roku taka argumentacja nabiera innego znaczenia. O zmianach tych będzie mowa w następnym punkcie.

94 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. Nr 88 poz. 553).

95 KEP, *Wytyczne* z 2014 roku z późniejszymi zmianami, nr 16.

mutandis, należy postępować w przypadkach nadużyć przeciwko szóstemu przykazaniu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia popełnionych przez osoby konsekrowane lub innych świeckich, działających w strukturach Kościoła⁹⁶. Konkretnie działania, jakie należy podjąć na etapie przekazywania wiadomości organom państwowym, zostały określone w Aneksie nr 2 dotyczącym procedury postępowania⁹⁷.

4. Państwowy obowiązek denuncjacji

Zagadnienie związane z obowiązkiem powiadomienia o przestępstwie nabiera szczególnego znaczenia w perspektywie prawa państwowego, któremu podlegają katolicycy obywatele danego państwa. Chodzi mianowicie o sytuacje, w których ta sama osoba może – w ze względu na te same stany faktyczne – podlegać zarówno prawu państwowemu, jak i kanonicznemu. Niebezzasadne wydaje się być pytanie o to, czy – w kontekście obowiązku denuncjacji – nie należałoby mówić o zastosowaniu zasady *ne bis in idem*. Tak więc można sobie zadać pytanie, czy duchowny/zakonnik, składając do kompetentnego ordynariusza zawiadomienie o przestępstwie zgodnie z motu proprio *Vos estis lux mundi*, może być uznany za zwolnionego z analogicznego obowiązku względem państwowych organów ścigania. Czy może raczej takiego duchownego/zakonnika należałoby traktować zgodnie z *Wytocznymi* KEP z 2014 roku i późniejszymi zmianami? W tym samym kontekście powstaje pytanie o zakres wzajemnych relacji i obowiązków pomiędzy organami władzy kościelnej i państwowej.

Próbując udzielić odpowiedzi na powyższe pytanie, należy w pierwszej kolejności przytoczyć treści odnośnych przepisów polskiego prawa karnego, a dokładnie art. 240 ustawy z dnia 23 marca 2017 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego⁹⁸. Zgodnie z art. 240 k.k. „§ 1. Kto, mając wiarygodną wiadomość o karalnym

⁹⁶ KEP, *Wytoczne* z 2014 roku z późniejszymi zmianami, nr 18.

⁹⁷ KEP, *Wytoczne* z 2014 roku z późniejszymi zmianami, Aneks nr 2, art. 1, 5, 9.

⁹⁸ Ustawa z 23 marca 2017 roku została ogłoszona 12 kwietnia 2017 roku, a weszła w życie 13 lipca 2017 roku. Zob. Dz. U. poz. 773. Należy w tym miejscu przypomnieć, że działania zmierzające do kolejnej nowelizacji kodeksu karnego zostały przeprowadzone przez sejm i senat w czerwcu 2019 roku. Chodzi mianowicie o ustawę z dnia 13 czerwca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Jednakże z powodu skierowania tej ustawy przez prezydenta Rzeczypospolitej

przygotowaniu albo usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego określonego w art. 118, art. 118a, art. 120–124, art. 127, art. 128, art. 130, art. 140, art. 148, art. 156, art. 163, art. 166, art. 189, art. 197 § 3 lub 4, art. 198, art. 200, art. 252 lub przestępstwa o charakterze terrorystycznym, nie zawiadamia niezwłocznie organu powołanego do ścigania przestępstw, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. § 2. Nie popełnia przestępstwa określonego w § 1, kto zaniechał zawiadomienia, mając dostateczną podstawę do przypuszczenia, że wymieniony w § 1 organ wie o przygotowywanym, usiłowanym lub dokonanym czynie zabronionym; nie popełnia przestępstwa również ten, kto zapobiegł popełnieniu przygotowywanego lub usiłowanego czynu zabronionego określonego w § 1. § 2a. Nie podlega karze pokrzywdzony czynem wymienionym w § 1, który zaniechał zawiadomienia o tym czynie. § 3. Nie podlega karze, kto zaniechał zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższymi”. Tak więc ustawodawca państwowy, na mocy nowelizacji z 2017 roku, poszerza katalog przestępstw, w przypadku których istnieje obowiązek denuncjacji. Niedopełnienie takiego obowiązku przez obywatela skutkować będzie odpowiedzialnością karną. Należy zatem zaznaczyć, że – w porównaniu z dotychczasowym katalogiem przestępstw objętych obowiązkiem denuncjacji – zostają uwzględnione dodatkowo następujące przestępstwa: art. 156 k.k. – spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu; art. 197 § 3 i 4 k.k. – kwalifikowane postacie przestępstwa zgwałcenia; art. 198 k.k. – wykorzystanie bezradności innej osoby w celu odbycia stosunku lub innej czynności seksualnej; art. 200 k.k. – odbycie stosunku seksualnego lub innej czynności seksualnej z małoletnim poniżej lat 15. Obowiązek denuncjacji – jak to wynika z brzmienia art. 240 § 1 – będzie miał ktokolwiek, oprócz samego pokrzywdzonego – art. 240 § 2a, który może zaniechać takiego powiadomienia, a także oprócz tego, kto zaniechał zawiadomienia, mając dostateczną podstawę do przypuszczenia, że organy ścigania posiadają już stosowną wiedzę. Ponadto będzie wolny od kary ten, kto zaniechał zawiadomienia z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą jemu samemu lub jego najbliższymi.

Obowiązek denuncjacji nabiera szczególnego znaczenia w kontekście państwowej i kościelnej ochrony osób małoletnich i bezradnych przed nadużyciami w sferze

---

Polskiej do Trybunału Konstytucyjnego ustawa ta nie ma jeszcze mocy wiążącej. Zob. Nowelizacja kodeksu karnego – postępowanie legislacyjne, dopuszczalny zakres poprawek senackich Kp 1/19, <http://trybunal.gov.pl/sprawy-w-trybunale/art/10715-nowelizacja-kodeksu-karnego-postepowanie-legislacyjne-dopuszczalny-zakres-poprawek-senackich> (14.07.2019).

seksualnej. Obowiązek denuncjacji ma miejsce w przypadku kwalifikowanych postaci zgwałcenia (art. 197 § 3 i 4 k.k.)⁹⁹, wykorzystania bezradności innej osoby w celu odbycia stosunku cielesnego lub innej czynności seksualnej (art. 198 k.k.)¹⁰⁰ oraz odbycia stosunku cielesnego lub innej czynności seksualnej z małoletnim poniżej lat 15 (art. 200 k.k.)¹⁰¹. Katalog przestępstw popełnianych na tle seksualnym, objętych państwowym obowiązkiem denuncjacji, jest zbieżny z takim samym obowiązkiem kanonicznym. Zgodnie bowiem z motu proprio *Vos estis lux mundi* obowiązkiem denuncjacji objęte są następujące przypadki naruszeń w materii *de sextum*: zmuszenia kogokolwiek do naruszeń *contra sextum* (dokonywanie, poddanie się), ale połączone z przymusem, groźbą, nadużyciem władzy; jakiegokolwiek naruszenie *contra sextum*, ale z małoletnim lub bezradnym; pornografia dziecięca (wytwarzanie, prezentowanie, przechowywanie lub rozpowszechnianie); prezentacje pornograficzne (rekrutowanie lub nakłanianie do udziału), ale osób małoletnich lub bezradnych¹⁰². Mając zatem na uwadze powyższą zbieżność, uzasadnione wydaje się pytanie odnośnie do tego, czy obowiązek denuncjacji

---

99 Kwalifikowane postacie przestępstwa zgwałcenia to, po pierwsze: zgwałcenie wspólnie z inną osobą; zgwałcenie małoletniego poniżej 15 lat; zgwałcenie wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry (art. 197 § 3 k.k.). Po drugie, do kwalifikowanych postaci zgwałcenia należą różne formy zgwałcenia, ale dodatkowo popełnione ze szczególnym okrucieństwem, a mianowicie: doprowadzenie – ze szczególnym okrucieństwem – do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną, podstępem; doprowadzenie – ze szczególnym okrucieństwem – do poddania się innej czynności seksualnej lub wykonania takiej czynności przemocą, groźbą bezprawną, podstępem; zgwałcenie – ze szczególnym okrucieństwem – wspólnie z inną osobą, małoletniego poniżej 15 lat, wstępnego, zstępnego, przysposobionego, przysposabiającego, brata lub siostry (art. 197 § 4 k.k.).

100 Chodzi o wszystkie te sytuacje, kiedy ktoś, wykorzystując bezradność innej osoby lub wynikającą z upośledzenia umysłowego czy choroby brak zdolności tej osoby do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem, doprowadza taką osobę albo do obcowania płciowego, albo do poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej (art. 198 k.k.).

101 Będzie tutaj chodziło, po pierwsze, o obcowanie płciowe z małoletnim albo dopuszczenie się wobec takiego małoletniego innej czynności seksualnej lub doprowadzenie małoletniego do poddania się lub wykonania takich czynności. Po drugie, prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 treści pornograficznych lub udostępnianie mu przedmiotów mających taki charakter albo rozpowszechnianie treści pornograficznych w sposób umożliwiający małoletniemu poniżej lat 15 zapoznanie się z nimi. Po trzecie, prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 wykonanie czynności seksualnej, w celu swojego zaspokojenia seksualnego lub innej osoby. I w końcu, po czwarte, prowadzenie reklamy lub promocję działalności polegającej na rozpowszechnianiu treści pornograficznych w sposób umożliwiający zapoznanie się z nimi przez małoletniego poniżej lat 15 (art. 200 k.k.).

102 Franciszek, *Vos estis lux mundi*, Tytuł I, art. 1 § 1 a.

wypełniony na forum państwowym zwalnia z takiego samego obowiązku na forum kościelnym, i na odwrót.

Próbując udzielić odpowiedzi na postawione wcześniej pytanie, należy odnieść się po pierwsze do *Wytycznych* KEP, które po nowelizacji z czerwca 2017 roku, jak i tej z października 2019 roku, przewidują konieczność uwzględnienia państwowego obowiązku denuncjacji. *Wytyczne* nakazują bowiem, aby poinformowano donoszącego o jego obowiązku doniesienia do organów ścigania o przestępstwie. Według *Wytycznych* osobie donoszącej do władz kościelnych powinno się zadać pytanie, czy zawiadomiła już państwowe organy ścigania o czynie zabronionym, o którym mowa w art. 197 § 3 i 4, 198 i 200 k.k. Odpowiedź, jakiej udzieli, powinna zostać sporządzona na piśmie i zawierać jej podpis. Gdyby jednak donoszący nie chciał jej podpisać, należałoby sporządzić stosowną notatkę. Ponadto należy go poinformować, w przypadku gdy takie zgłoszenie nie zostało dokonane, o obowiązku złożenia stosowanego zawiadomienia do organów ścigania. Powinno się także poinformować donoszącego o tym, że władza kościelna dokona takiego zawiadomienia, o ile organy ścigania nie mają jeszcze wiedzy o czynie zabronionym. Należy też powiadomić donoszącego, że postępowanie kanoniczne ma charakter tylko wewnątrzkościelny¹⁰³. Ponadto *Wytyczne* w Aneksie nr 2 podają sposób postępowania w przypadku zawiadamiania właściwych organów państwowych za pośrednictwem pełnomocnika¹⁰⁴. Jeśli donoszącymi do władzy kościelnej są osoby, o których mowa w motu proprio *Vos estis lux mundi*, to znaczy duchowni i zakonnicy, to w takim razie wydaje się, że obowiązek przekazania dalej informacji będzie spoczywał na przełożonym kościelnym – to on winien przekazać informacje o posiadaniu wiarygodnej wiadomości odnoszącej się do możliwości popełnienia któregoś z przestępstw

---

¹⁰³ D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone*, s. 263.

¹⁰⁴ KEP, *Wytyczne* z 2014 roku z późniejszymi zmianami, Aneks nr 2, art. 1 a: „1. W przypadku, gdy z treści zgłoszenia wynika możliwość popełnienia czynu zabronionego, opisanego w art. 197 § 3 lub 4 kk, art. 198 kk, art. 200 kk, a doniesienie można uznać za wiarygodne, przełożony kościelny zawiadamia za pośrednictwem wyznaczonego pełnomocnika właściwy organ powołany do ścigania przestępstw. Nie ma takiego obowiązku, jeśli przełożony kościelny posiada wiedzę, że organy ścigania zostały powiadomione o czynie zabronionym. 2. Pełnomocnik niezwłocznie dokonuje zawiadomienia organów ścigania w formie pisemnej, podając: 1) dane domniemanego sprawcy; 2) ogólny opis czynu zabronionego; 3) imię i nazwisko domniemanego pokrzywdzonego; 4) dane osoby, od której uzyskano informacje. 3. Pełnomocnik winien uzyskać urzędowe potwierdzenie dokonania zawiadomienia. 4. Jeżeli z treści lub charakteru zgłoszenia wynika w sposób ewidentny, że jest ono niewiarygodne, zawiadomienia organów ścigania należy dokonać niezwłocznie po tym, gdy ewentualnie podjęte wstępne dochodzenie kanoniczne potwierdziło prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 197 § 3 lub 4 kk, art. 198 kk, art. 200 kk”.

objętych obowiązkiem denuncjacji. Ponadto, mając na uwadze przepis art. 21 kodeksu postępowania karnego¹⁰⁵, wdaje się, że przełożony kościelny mógłby także przekazać informacje o ewentualnym wszczęciu postępowania kanonicznego. Tym bardziej, że o takiej ewentualności jest mowa w art. 16 *Wytycznych KEP*. Oczywiście w przypadku, gdyby przestępstwo było „tylko” kanoniczne, nie możemy mówić o obowiązku doniesienia z art. 240 k.k.¹⁰⁶

Pewnym dylematem może być kwestia związana z zakresem, w jakim ten obowiązek denuncjacji może/powinien być wykonany. Uzasadnione wydaje się pytanie odnośnie do tego, czy władza kościelna powinna informować władzę państwową – a ta z kolei czy ma prawo żądać tego od władzy kościelnej – o działaniach jakie zostały podjęte/realizowane w ramach jurysdykcji kościelnej. Próbując udzielić odpowiedzi na powyższe pytanie, warto w tym miejscu przypomnieć dwa dokumenty, na mocy których państwo polskie gwarantuje Kościołowi katolickiemu w Polsce autonomię i swobodę w wykonywaniu swojej jurysdykcji. Po pierwsze chodzi o Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., która w art. 25 ust. 3 stanowi, że: „Stosunki między państwem a kościołem i innymi związkami wyznaniowymi są kształtowane na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania

---

¹⁰⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89 poz. 555). Art. 21 k.p.k.: „§ 1. O wszczęciu i ukończeniu postępowania toczącego się z urzędu przeciw: 1) funkcjonariuszom publicznym, osobom zatrudnionym w instytucjach państwowych, samorządowych i społecznych, uczniom i słuchaczom szkół, żołnierzom, a także duchownym i członkom zakonów oraz diakonatów – należy bezzwłocznie zawiadomić przełożonych tych osób; 2) osobom będącym członkami samorządu zawodowego – należy bezzwłocznie zawiadomić właściwy organ tego samorządu; 3) komornikom sądowym, asesorom komorniczym i aplikantom komorniczym – należy bezzwłocznie zawiadomić Ministra Sprawiedliwości, prezesa sądu apelacyjnego oraz prezesa sądu rejonowego właściwych ze względu na siedzibę kancelarii komorniczej. § 2. O wszczęciu postępowania przeciw osobom, o których mowa w § 1, zawiadamia prokurator”. Jak wynika z treści przytoczonego powyżej artykułu, prokurator ma obowiązek powiadomienia przełożonych kościelnych o wszczęciu i zakończeniu postępowania toczącego się z urzędu przeciwko duchownym i członkom zakonów. W przypadku księdza diecezjalnego przełożonym będzie biskup, a w przypadku członka zakonu – prowincjał (wyższy przełożony prowincji). Obowiązek powiadamiania przełożonych kościelnych istnieje od 5 października 2019 roku.

¹⁰⁶ Przykładowo, nie można mówić o obowiązku denuncjacji, jeśli przestępstwo będzie „tylko” kanoniczne, tzn. będzie dotyczyło małoletniego pomiędzy ukończonym piętnastym a nie ukończonym osiemnastym rokiem życia, chyba że będzie chodziło o: kwalifikowane postacie przestępstwa zgwałcenia (art. 197 § 3 i 4 k.k.) i/lub wykorzystanie bezradności innej osoby (a zatem także tej powyżej piętnastego roku życia) w celu odbycia stosunku lub innej czynności seksualnej (art. 198 k.k.). Por. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone*, s. 264.

dla dobra człowieka i dobra wspólnego”. Ponadto chodzi także o Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 r., który w art. 5 przewiduje, że: „Przestrzegając prawa do wolności religijnej, państwo zapewnia Kościołowi Katolickiemu, bez względu na obrządek, swobodne i publiczne pełnienie jego misji, łącznie z wykonywaniem jurysdykcji oraz z zarządzaniem i administrowaniem jego sprawami na podstawie prawa kanonicznego”. Innymi słowy państwo – jego organy – ze względu na uznaną autonomię nie powinno ingerować w sferę działań podjętych przez przełożonych kościelnych wykonujących swoją jurysdykcję w odniesieniu tych przestępstw kanonicznych, które jednocześnie wyczerpują znamiona także przestępstw przewidzianych w prawie państwowym (*delicta mixta*).

Wydaje się jednak, że – ze względu na tożsamość/zgodność – wartości chronionych przez obydwa systemy prawne nie należałoby bezwzględnie odrzucać możliwości poszerzenia zakresu treści będących przedmiotem doniesienia także i o te informacje i czynności, które władza kościelna powzięła w związku z wykonywaniem swojej jurysdykcji. Idąc po tej linii interpretacji, należałoby przyjąć, że użyte w art. 240 § 1 sformułowanie „Kto mając wiarygodną wiadomość”, należałoby odnieść bez wątplenia do wszystkich tych przypadków, co do których poweźmie się wiadomość od momentu wejścia w życie ustawy w myśl zasady *lex retro non agit*, ponieważ *lex prospicit non respicit*. Ponadto, sformułowaniem „kto mając” należałoby objąć także te przypadki, co do których wiadomość została powzięta jeszcze przed wejściem w życie ustawy, czyli przed 13 lipca 2017 roku¹⁰⁷.

Analizując zagadnienie obowiązku denuncjacji należy przypomnieć, że zgodnie z art. 30 norm *de delictis reservatis* z 2010 roku sprawy dotyczące najcięższych przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary objęte są sekretem papieskim¹⁰⁸. Naruszenie tego sekretu, czy to umyślne, czy przez poważne zaniedbanie, powodujące szkodę ofiary lub świadków, powinno być ukarane odpowiednimi karami¹⁰⁹. Chodzi tutaj o zachowanie w sposób szczególny tajemnicy papieskiej zgodnie z instrukcją z 1974 roku *Secreta continere*¹¹⁰. W tej instrukcji tajemnicą papieską objęte są doniesienia dotyczące przestępstw przeciwko wierze i obyczajom oraz przeciwko sakramentowi pokuty, ponadto procesy i decyzje dotyczące

¹⁰⁷ D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone*, s. 264.

¹⁰⁸ Normy *de delictis reservatis* z 2010 roku, art. 30 § 1.

¹⁰⁹ Normy *de delictis reservatis* z 2010 roku, art. 30 § 2.

¹¹⁰ *Secretaria Status, Regolamento generale della Curia Romana*, 30.04.1999, art. 36 § 2, „Acta Apostolicae Sedis” 91 (1999), s. 646.

wspomnianych doniesień¹¹¹. Konieczność zachowania powyższego obowiązku utrudnia władzom kościelnym przekazywanie stosownych informacji w przypadku przestępstw *contra mores* należących do kategorii *delicta mixta* i podlegających jednocześnie państwowemu obowiązkowi denuncjacji. Należałoby zatem postulować o dokonanie zmian w tej materii.

W perspektywie zmian wprowadzonych przez papieża Franciszka należy stwierdzić, że obecnie mamy do czynienia z zaostrzeniem dyscypliny kościelnej w sprawie przestępstw popełnianych na tle seksualnym wobec osób małoletnich i innych. Ponadto widoczna jest otwartość na współpracę w tej sprawie z organami władzy świeckiej. Przejawia się to w sposób szczególny niejako w „kanonizowaniu” obowiązku denuncjacji przewidzianego w prawie państwowym oraz w otwartości na współpracę z organami władzy świeckiej.

5. Wnioski końcowe

Udzielając odpowiedzi na pytanie, czy w aktualnym prawie Kościoła nadal istnieje obowiązek powiadamiania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, o nadużyciach dyscyplinarnych, liturgicznych oraz moralnych (nie tylko w zakresie przestępstwa pedofilii), należy stwierdzić, że taki obowiązek fatycznie istnieje. Warto jednak zauważyć, że w niektórych przypadkach będzie to „jedynie” obowiązek moralny, w innych natomiast prawny.

Powyższe stwierdzenie znajduje uzasadnienie w następujących przepisach i dokumentach Kościoła. Po pierwsze, w ogólnej zasadzie wyrażonej w kan. 212 § 3, zgodnie z którą wierni mają prawo, a czasem nawet obowiązek, wyjawiania swojego zdania w sprawach dotyczących dobra Kościoła. W takim sformułowaniu mieści się także kwestia informowania władz kościelnych o ewentualnych przeszkodach do święceń i małżeństwa oraz nadużyciach czy wręcz przestępstwach dotyczących

---

¹¹¹ Art. 1: „Secreta pontificio comprehenduntur [...] 4) Denuntiationes extra iudicium acceptae circa delicta contra fidem et contra mores, et circa delicta contra Paenitentiae sacramentum patrata, nec non processus et decisio, quae ad hasce denuntiationis pertinent, salvo semper iure eius, qui ad auctoritate delatus est, cognoscende denuntiationis, si id necessarium ad propriam defensionem fuerit. Denuntiantis autem nomen tunc tantum pateferi licebit, cum auctoritati opportunum videatur ut denuntiatus et is, qui eum denuntiaverit, simul compareant...” (Secretaria Status seu Papalis, Rescriptum ex Audientia, Instructio *De secreto pontificio*, 4.02.1974, art. 1 nr 4, „Acta Apostolicae Sedis” 66 (1974), s. 89–92).

wiary, sakramentów, liturgii i obyczajów. Bez wątplenia są to sprawy dotyczące dobra Kościoła.

W sposób konkretny zasada z kan. 212 § 3 znalazła wyraz w instrukcji *Redemptio-nis Sacramentum* z 2004 roku, w której wyraźnie mówi się o tym, że wszyscy wierni mają, po pierwsze, obowiązek troski o Najświętszy Sakrament Eucharystii, a po drugie – prawo do informowania przełożonych kościelnych o ewentualnych nad-użyciach dotyczących Eucharystii i liturgii. Kanoniczny obowiązek doniesienia jest przewidziany wprost również w przypadku informowania władz kościelnych o ewen-tualnych przeszkodach małżeńskich (kan. 1069) oraz tych do święceń (kan. 1043). Z kanonicznym obowiązkiem denuncjacji mamy do czynienia także w przypadku najcięższych przestępstw zastrzeżonych dla Kongregacji Nauki Wiary. Z tym, że tu-taj obowiązek denuncjacji spoczywa na przełożonych kościelnych, którzy powinni poinformować Kongregację o powziętych przez siebie wiadomościach dotyczących któregoś z przestępstw zastrzeżonych dla tejże Kongregacji. Wprost o kanonicznym obowiązku denuncjacji jest mowa również w motu proprio *Vos estis lux mundi* z 2019 roku, który to dokument jednoznacznie nakłada na duchownych oraz członków instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego kanonicz-ny obowiązek doniesienia o określonych w tymże dokumencie przestępstwach.

Analiza zagadnień związanych z kanonicznym obowiązkiem denuncjacji nie może być pełna bez uwzględnienia odnośnych przepisów prawa państwowego. Jak wiadomo, systemy prawne państwowe niejednokrotnie wprost przewidują obowią-zek denuncjacji do organów ścigania w przypadku ściśle określonych przestępstw. Tak też jest w Polsce, zgodnie bowiem z art. 240 ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny obowiązkiem denuncjacji objęte są także nie-które przestępstwa popełniane na tle seksualnym, których karalnością zajmuje się również Kościół katolicki. Należy podkreślić, że obowiązek doniesienia, jaki mają katolicycy obywatele względem władz państwowych, został potwierdzony zarówno w motu proprio *Vos estis lux mundi* z 2019 roku, jak i w *Wytucznych* Konferencji Episkopatu Polski w znowelizowanej formie z 2017 roku, a następnie z października 2019 roku. Wypełnienie państwowego obowiązku denuncjacji, szczególnie ze strony przełożonych kościelnych, spotyka się w praktyce z różnymi trudnościami. Chodzi tutaj głównie o te sprawy, które objęte są tajemnicą papieską. Należałoby w tym względzie oczekiwać zmian, które pozwoliłyby na większą współpracę władzy ko-scielnej w organami państwowymi.

Tak samo, jak na przestrzeni wieków, również i dzisiaj Kościół stara się dosto-sować swoje przepisy do wyzwań, przed jakimi stawia go współczesny człowiek

i świat. W sposób szczególny jest to widoczne w materii przestępstw popełnianych przeciwko osobom małoletnim i z nimi zrównanym. W tym kontekście należy bardzo pozytywnie ocenić wprowadzenie kanonicznego obowiązku denuncjacji. Pewnym mankamentem tego obowiązku jest brak jakiegokolwiek (określonej lub nieokreślonej) sankcji (karnej i/lub administracyjnej) na wypadek ewentualnego niewywiązania się z takiego obowiązku. Oczywiście nie oznacza to, że Kościół nie posiada narzędzi prawnych pozwalających na pociągnięcie do odpowiedzialności za niewywiązanie się z kanonicznego obowiązku denuncjacji, szczególnie wtedy, gdy jest to związane z powstaniem jakiejś szkody. Wystarczy w tym miejscu przywołać treść kan. 128, 1389 czy listu apostolskiego papieża Franciszka *Come una madre amorevole* z 2016 roku. Można jednak w tym miejscu zadać pytanie, czy faktycznie kanoniczny obowiązek denuncjacji, szczególnie ten dotyczący ochrony małoletnich i bezradnych, nie powinien zostać objęty także kanoniczną sankcją karną.

Biorąc pod uwagę dyspozycje zawarte w motu proprio Franciszka *Vos estis lux mundi* z 2019 roku, w *Wytycznych* KEP z 2014 roku wraz z późniejszymi zmianami, można by przyjąć, iż nie ma potrzeby wprowadzania dodatkowych kanonicznych sankcji za ewentualny brak doniesienia. Na mocy ww. dokumentów ma miejsce bowiem swego rodzaju kanonizacja ustaw państwowych (por. kan. 22). Papież Franciszek w motu proprio *Vos estis lux mundi* wyraźnie stwierdza, że niniejszy dokument w niczym nie uchyla przepisów państwowych, szczególnie w tym, co się odnosi do obowiązku denuncjacji. Takie samo stanowisko zostało wyrażone w kolejnych nowelizacjach *Wytycznych* KEP. Innymi słowy, w kwestii odpowiedzialności karnej za brak powiadomienia o przestępstwie objętym ustawowym obowiązkiem denuncjacji mają zastosowanie przepisy państwowe. Należy oczywiście pamiętać o tym, że w grę wchodzi jedynie przypadki braku powiadomienia państwowych organów ścigania. Zatem takie państwowe rozwiązanie sprawy braku denuncjacji nie uzupełnia luki, z jaką mamy do czynienia na forum kanonicznym. Co zrobić w sytuacji, kiedy osoba podlegająca jednocześnie ustawom państwowym i kanonicznym wywiąże z państwowego obowiązku denuncjacji, ale nie poinformuje władz kościelnych.

Odpowiadając na powyższe pytanie, należy zwrócić uwagę na to, że kanoniczny obowiązek denuncjacji przestępstw określonych w motu proprio *Vos estis lux mundi* dotyczy wyłącznie duchownych oraz członków instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostolskiego. Innymi słowy, wierny podlegający ustawom czystokościelnym, który nie należy ani do stanu duchownego, ani do stanu konsekrowanego przez profesję rad ewangelicznych, będzie miał jedynie

państwowy obowiązek denuncjacji. W przypadku ewentualnego niewywiązania się z takiego obowiązku będzie podlegał odpowiedzialności przewidzianej w prawie państwowym. Ustawodawca kościelny nie nakłada na wspomnianą kategorię wiernych w kościele kanonicznego obowiązku denuncjacji i tym bardziej nie może być mowy o ewentualnej odpowiedzialności karnej na forum kanonicznym. Tak więc, ustawodawca kościelny uznał, iż w sprawie obowiązku denuncjacji i ewentualnej odpowiedzialności za jego brak mają – w odniesieniu do wiernych świeckich – zastosowanie odnośne przepisy prawa państwowego. Natomiast wierny będący duchownym i/lub konsekrowanym przez profesję rad ewangelicznych będzie miał, oprócz państwowego, także kanoniczny obowiązek denuncjacji. Niemniej jednak kanoniczny obowiązek denuncjacji, o którym mowa w motu proprio *Vos estis lux mundi*, nie przewiduje żadnej sankcji za ewentualne niewypełnienie tegoż obowiązku. Oczywiście zawsze można podjąć działania prawne przykładowo z tytułu ewentualnej szkody powstałej w wyniku zaniedbania obowiązku albo ze względu na nieposłuszeństwo przełożonym kościelnym (por. kan. 1371 nr 2). Jednakże ze względu na to, że kanoniczny obowiązek denuncjacji dotyczy dzisiaj głównie przypadków nadużyć na tle seksualnym popełnianych przez ludzi Kościoła wobec osób małoletnich i bezradnych, wydaje się, iż należałoby wprowadzić także kanoniczną odpowiedzialność karną za brak wywiązania się z takiego obowiązku. *Finis operantis* takiej nowej ustawy karnej polegałby na ochronie osób przed nadużyciami seksualnymi w sferze seksualności w jak najszerszym zakresie, oraz na potwierdzeniu wiarygodności Kościoła katolickiego w walce z tego rodzaju przestępstwami zarówno w wymiarze prewencyjnym, jak i represyjnym. Z kolei *finis operis* zmierzałby do ukarania sprawców i naprawienia krzywd oraz zgorszenia spowodowanych popełnionymi przestępstwami.

Podsumowując, należy stwierdzić, że sama denuncjacja, a szczególnie jej obowiązek, powinna być spostrzegana jako przejaw świadomej współodpowiedzialności za dobro wspólne i cel ostateczny, którym jest *salus animarum* każdego człowieka, nie wyłączając sprawcy naruszeń. Wprowadzenie kanonicznego obowiązku denuncjacji jest jedynie wypełnieniem i doprecyzowaniem owego *modus procedendi*, jaki został podany przez Pana Jezusa (Mt 18, 15–17). Ponadto współpraca Kościoła katolickiego z organami władzy państwowej, w sposób szczególny na płaszczyźnie ochrony osób małoletnich i innych przed nadużyciami i przemocą seksualną, wydaje się być realizacją tego, co sam Pan Jezus wyraził w słowach „Oddajcie więc cesarzowi to, co należy do cesarza, a Bogu to, co należy do Boga” (Mt 22, 17–21).

ABSTRACT

The obligation of making a delict denunciation in the law and practice of the Church

The present article focuses on the obligation of making a delict denunciation in the law and practice of the Church. The particular attention is paid to finding an answer to the question whether the current Church law still encompasses the obligation to denounce any suspicion of committing a delict and of any disciplinary, liturgical and moral abuse (not only paedophilia). Thus the following issues are mentioned: a denunciation according to the Canon Law Code of 1983, a denunciation according to the latest canon regulations, and a state obligation of denunciation.

The analysis suggests that the Church is trying to adapt its regulations to the challenges of the modern world. It is particularly seen in the field of delicts against minors and their equals. The introduction of both state and Church obligation of making a denunciation should be highly evaluated here. However, it must be noticed that there are some shortcomings of the canon obligation as it does not determine any sanctions (criminal or/and administrative) in case of default on the denunciation obligation.

It should be clearly stated that denunciation itself should be considered as a sign of conscious co-responsibility for the common good and the ultimate goal, which is *salus animarum* of each man, the perpetrator included. The introduction of a canon obligation to make a denunciation is only a fulfilment and clarification of the *modus procedendi* established by Jesus Christ (Mathew 18:15–17).

Keywords: delict, penal canon law, penal canon process, penal responsibility, denunciation of the delict, obligation to denounce, canon obligation, liturgical and moral abuse, impediments to marriage, impediments to sacred orders, denunciation in the civil law

Obowiązek powiadomienia o przestępstwie w prawie i praktyce Kościoła

Artykuł koncentruje się na obowiązku powiadomienia o przestępstwie w prawie i praktyce Kościoła. W sposób szczególny chodzi o udzielenie odpowiedzi na pytanie dotyczące tego, czy w aktualnym prawie Kościoła nadal istnieje obowiązek powiadamiania o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, o nadużyciach dyscyplinarnych, liturgicznych oraz moralnych (nie tylko w zakresie przestępstwa pedofilii).

W tym celu poruszane są następujące zagadnienia: doniesienie według kodeksu z 1983 roku; doniesienie według najnowszych przepisów kanonicznych; państwowy obowiązek denuncjacji.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że Kościół także dzisiaj stara się dostosować swoje przepisy do wyzwań, przed jakimi stawia go współczesny człowiek i świat. W sposób szczególnie jest to widoczne w materii przestępstw popełnianych przeciwko osobom małoletnim i tym, które są z nimi zrównane. W tym kontekście należy bardzo pozytywnie ocenić wprowadzenie państwowego i kanonicznego obowiązku denuncjacji. Trzeba jednak zauważyć, że pewnym mankamentem kanonicznego obowiązku denuncjacji jest brak jakiegokolwiek (określonej lub nieokreślonej) sankcji (karnej i/lub administracyjnej) na wypadek ewentualnego niewywiązania się z takiego obowiązku. Nie oznacza to, że Kościół nie posiada narzędzi prawnych pozwalających na pociągnięcie do odpowiedzialności za niewywiązanie się z kanonicznego obowiązku denuncjacji, zwłaszcza wtedy, gdy jest to związane z powstaniem jakiejś szkody. Wystarczy w tym miejscu przywołać treść kan. 128, 1389 czy listu apostołskiego papieża Franciszka *Come una madre amorevole* z 2016 roku.

Należy stwierdzić, że sama denuncjacja, a szczególnie jej obowiązek, powinna być spostrzegana jako przejaw świadomej współodpowiedzialności za dobro wspólne i cel ostateczny, jakim jest *salus animarum* każdego człowieka, nie wyłączając sprawcy naruszeń. Wprowadzenie kanonicznego obowiązku denuncjacji jest jedynie wypełnieniem i doprecyzowaniem owego *modus procedendi*, jaki został podany przez Pana Jezusa (Mt 18, 15–17).
Słowa kluczowe: prawo karne, przestępstwo, doniesienie o przestępstwie, przeszkody do święceń, przeszkody małżeńskie, przestępstwo solicytacji, Ofiara eucharystyczna, *delicta graviora*, obowiązek denuncjacji, tajemnica papieska, tajemnica urzędowa

---

BIBLIOGRAFIA

---

1. Astigueta D.G., *L'investigazione previa*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D'Auria, C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 79–108 (Quaderni di Ius Missionale, 3).
2. Barbero P., *Tutela della comunione ecclesiale e sanzioni canoniche*, Lugano 2011.
3. Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 3, Opole 1958.
4. Borek D., *Concursus in delicto. Formy zjawiskowe przestępstwa w kanonicznym prawie karnym (studium prawno-historyczne)*, Warszawa 2014.
5. Borek D., *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary. Normy materialne i proceduralne*, Tarnów 2019.
6. Chelodi I., *Ius poenale*, Tridenti 1920.

7. *Codex Iuris Canonici* auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983) pars 2, s. 1–317; tekst łacińsko-polski: *Kodeks prawa kanonicznego*, przekład zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań 1984.
8. *Codex Iuris Canonici* Pii X Pontificis Maximi iussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917) pars 2, s. 3–521.
9. *Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, 21.05.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434.
10. *Congregazione per la Dottrina della Fede, Lettera circolare per aiutare le Conferenze Episcopali nel preparare linee guida per il trattamento dei casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici*, 3.05.2011, in: *Enchiridion Vaticanum*, vol. 27: *Documenti ufficiali della Santa Sede (2011)*, a cura di L. Grasselli, Bologna 2013, s. 256–263.
11. De Paolis V., Cito D., *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Libro 6, Città del Vaticano 2000.
12. Francesco, Legge n. VIII, *Norme complementari in materia penale*, 11.07.2013, https://www.vatican.va/resources/resources_protezioneminori-legge297_20190326_it.html (26.03.2019).
13. Francesco, Legge n. CCXCVII, *Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili*, 26.03.2019, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2019/03/29/0260/00528.html> (29.03.2019).
14. Francesco, Lettera apostolica in forma motu proprio, *Sulla protezione dei minori e delle persone vulnerabili*, 26.03.2019, http://www.vatican.va/content/francesco/it/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190326_latutela-deiminori.html (29.03.2019).
15. Francesco, Lettera apostolica motu proprio *Come una madre amorevole*, 4.06.2016, „*Communiationes*” 98 (2016), s. 34–36.
16. Franciszek, List apostolski motu proprio *Vos estis lux mundi*, 7.05.2019, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/motu_proprio/documents/papa-francesco-motu-proprio-20190507_vos-estis-lux-mundi.html (07.05.2019).
17. Konferencja Episkopatu Polski, Uchwała nr 14/384/2019 z dnia 8 października 2019 r. w sprawie nowelizacji *Wytycznych dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, „Akta Konferencji Episkopatu Polski” (2019) nr 31, s. 259–261.

18. Kongregacja ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Instrukcja *Redemptionis Sacramentum* o tym, co należy zachowywać, a czego unikać w związku z Najświętszą Eucharystią, 19.03.2004, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/wr/kongregacje/kkultu/redemptionis_sacramentum_25032004.html (10.01.2022).
19. Myrcha M., *Prawo karne. Kara*, Warszawa 1960.
20. Papale C., *Errori procedurali più ricorrenti nei casi di delicta graviora*, w: *I delicti riservati alla Congragazione per la Dottrina della Fede. Norme, prassi, obiezioni*, a cura C. Papale, Città del Vaticano 2014, s. 121–130 (Quaderni di Ius Missionale, 5).
21. Papale C., *Il processo penale canonico. Commento al Codice di diritto canonico*, Libro 7, Parte 4, Città del Vaticano 2012.
22. Papale C., *Traccia di un caso di delitto contro la morale*, w: *I delitti riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede*, a cura di A. D'Auria, C. Papale, Roma 2014, s. 181–191 (Quaderni di Ius Missionale, 3).
23. Pawluk T., *Kanoniczny proces karny*, Warszawa 1978.
24. Pawluk T., *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 4, Olsztyn 2009.
25. Schoupe J.P., *I procedimenti amministrativi di fronte alle disfunzioni nelle comunità ecclesiali. Profili penali, disciplinari e deontologici*, w: *Processo penale e tutela dei diritti nell'ordinamento canonico*, a cura di D. Cito, Milano 2005, s. 651–666.
26. Secretaria Status seu Papalis, Rescriptum ex Audientia, *Instructio De secreto pontificio*, 4.02.1974, „Acta Apostolicae Sedis” 66 (1974), s. 89–92.
27. Secretaria Status, Regolamento generale della Curia Romana, 30.04.1999, „Acta Apostolicae Sedis” 91 (1999), s. 629–699.
28. Szafranski W., *Święcenia w prawie kanonicznym*, „Prawo Kanoniczne” 3 (1960) nr 3–4, s. 63–144.
29. Urru A.G., *Punire per salvare. Il sistema penale nella Chiesa*, Roma 2002.
30. Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. poz. 773).
31. Vicariato della Città di Vaticano, *Linee guida per la protezione dei minori e delle persone vulnerabili*, 26.03.2019, http://www.vatican.va/resources/resources_protezioneminori-lineeguida_20190326_it.html (26.03.2019).